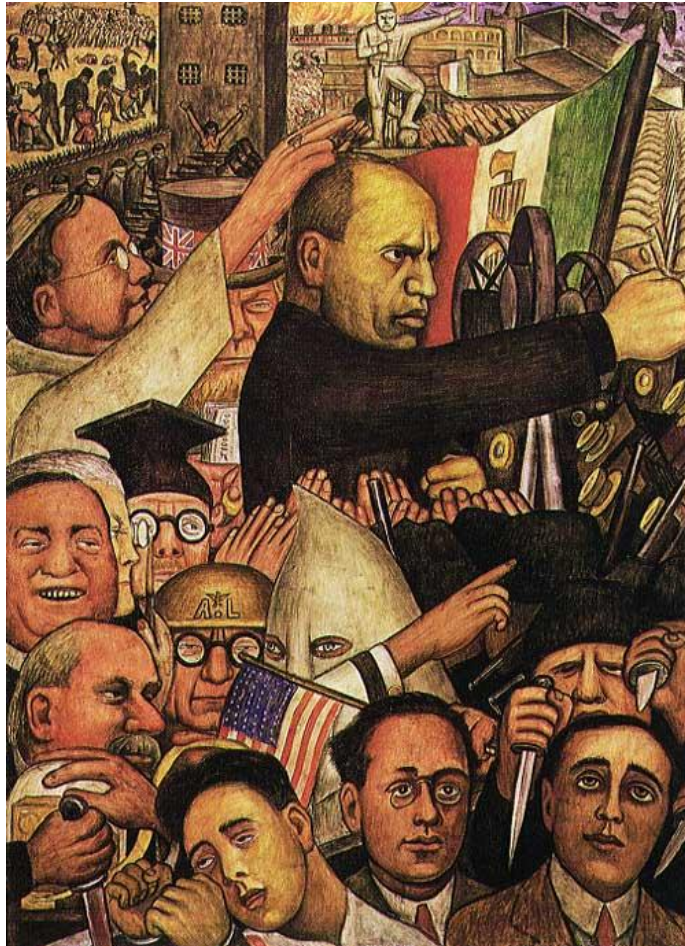

Prosjektoppgave

ved Handelshøyskolen BI

- “The biggest bluff in Europe” -
Benito Mussolinis ansvarsløse lek med makt

Tanja Strøm

Eksamenskode og navn:

MAN 23331 Ledelse; makt og mening

Innleveringsdato:

30.04.2010

Studiested:

BI Oslo

Bildet på forsiden er

Mussolini, 1933 av Diego Rivera

(Fresco, 1.83 x 1.52 m New York, New Workers School)

Hentet fra Diego Rivera Web Museum <http://diegorivera.com/>

25.3.2010.

Tittelen *The biggest bluff in Europe* er et sitat fra Ernest Hemingway:

Hemingway dekket den internasjonale konferansen som ble holdt i Lausanne for å avgjøre den gresk-tyrkiske krigen. Der opplevde han sitt andre møte med Mussolini. Ved det første møtet, i juni 1922, hadde Hemingway vært beundrer, men denne gangen forteller han hvordan Mussolini fikk det samlede pressekorpsset til å vente mens han poserte i konsentrasjon om en bok. “Det var en fransk-engelsk ordbok - holdt opp-ned” (Hemingway). “Mussolini: Biggest Bluff in Europe” dukket opp i *Toronto Daily Star* 27. januar 1923. Deretter ble Hemingway *persona non grata* i Italia til krigens slutt.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	V
INNLEDNING	1
FORSKNINGSSPØRSMÅL	1
BENITO MUSSOLINI	1
METODE	6
DEBATTEN MELLOM DE ULIKE TYPER VITENSKAPER	6
<i>Positivismestriden</i>	7
HERMENEUTIKK	8
<i>Gadamers hermeneutikk</i>	9
MIN TILNÆRMING TIL DENNE OPPGAVEN	11
FORFORSTÅELSE OG KILDEKRITIKK	12
<i>Min forforståelse</i>	12
<i>Kildekritikk</i>	12
ANALYSE OG DRØFTING	14
INNLEDNING.....	14
VAR MUSSOLINI EN KARISMATISK LEDER? (UNDERPROBLEMSTILLING 1)	15
<i>Teori</i>	15
<i>Sensitivitet til omgivelsene</i>	16
<i>Formulere en fremtidsvisjon</i>	20
<i>Oppnåelse av visjonen</i>	21
<i>Delkonklusjon</i>	23
I HVILKEN GRAD ANVENDTE MUSSOLINI NARRATIVER SOM EN KILDE TIL PÅVIRKNING? (UNDERPROBLEMSTILLING 2)	25
<i>Teori</i>	25
<i>Historiske myter og fortellinger</i>	27
<i>Mussolinis dominerende fortellinger</i>	31
<i>Motfortellinger</i>	34
<i>Spredning av fortellinger</i>	35
<i>Levendegjøring</i>	37
<i>Delkonklusjon</i>	39
HVA FØRTE TIL MUSSOLINIS DESTRUKTIVE LØP? (UNDERPROBLEMSTILLING 3).....	40
<i>Teori</i>	40
<i>Karismaens skyggeside</i>	41
<i>Delkonklusjon</i>	40
KONKLUSJON	48
REFERANSER	51

Sammendrag

Denne prosjektoppgavens hovedperson er Benito Mussolini.

Min hovedproblemstilling er: Il Duce Mussolini; hvordan var det mulig å fremstå som enehersker med gudestatus i en periode for så å bli Italias mest forhatte mann?

Gjennom underproblemstillinger har jeg sett på Mussolini som karismatisk leder med evner til å forføre folkemasser. Gjennom selv å ta risiko og ved å være troverdig og overbevisende om egen ekspertise fikk han gjennomført sine store visjoner. Han snakket veltalende om den nye politiske organiseringen og den nye måten å leve på, han dramatiserte sine teorier og levde dem ut gjennom sin person.

Men han forførte ikke bare folkemassene; han forførte seg selv og ble overbevist om egen guddommelighet. Ingen var mer overbevist om hans hell enn ham selv. Som andre store ledere før ham ble skyggesidene av karismaen tydelig. Dette førte til en ensom tilværelse der han ikke stolte på noen og ikke hørte på sine rådgivere. Hans nemesis var Adolf Hitler. Han mistenker ikke et øyeblikk at han har noe av ansvaret for den tapte krigen og egen tap av makten. En diktator blir bare fortalt det han selv vil høre. I 20 år hadde Mussolini vært fange av sin egen selvgodhet og av den grove smigeren fra sine løytnanter. På sitt enorme kontor i Venezia palasset var det bare en stol – hans. Han sier selv at han aldri hadde en venn, han drepte utrettelig spiren til vennskap med noe menneske. Han hadde skapt alle de forhold som gjør svik uunngåelig.

Videre har jeg drøftet og illustrert hvordan Mussolini konstruerte og kommuniserte en klar og overbevisende fortelling som ga identitet og samlet den italienske nasjon. Gjennom eksempler på myter om antikkens Roma, dennes herskere, og den fascistiske revolusjon oppnådde Mussolini å påvirke sine følgere. Han verdsatte sitt publikum, og legemliggjorde de viktigste linjene i fortellingen gjennom sitt eget liv.

Gjennom sin karisma og evne til å forføre, gjennom oppbygging av myter og bruk av symboler og narrativer påvirket Mussolini folkemassene til å se på ham som en guddommelig enehersker. Men gjennom selvforførelse og blendet av egen storhet begynner han å ta den ene katastrofale beslutningen etter den andre – til han ender som Italias mest forhatte mann og blir kastet av sine egne.

Innledning

The biggest bluff in Europe – Benito Mussolinis ansvarsløse lek med makt omhandler noen ledelsesteorier sett i lys av en historisk person; en begavet og kompleks statsmann; en mann med makt til å ta avgjørelser som kostet uskyldige liv. En person som er god i noens øyne men ond i andres. En nasjonal leder som spilte en avgjørende rolle på verdensscenen i første halvdel av det tjuende århundre. Personen er imidlertid fascinerende i seg selv - uansett hvor fryktelig han var.

Forskningsspørsmål

Min hovedproblemstilling er: Il Duce Mussolini; hvordan var det mulig å fremstå som enehersker med gudestatus i en periode for så å bli Italias mest forhatte mann?

Jeg har operasjonalisert denne hovedproblemstillingen gjennom tre underproblemstillinger.

- Var Mussolini en karismatisk leder? (Underproblemstilling 1).
- I hvilken grad anvendte Mussolini narrativer som kilde til påvirkning? (Underproblemstilling 2).
- Hva førte til Mussolinis destruktive løp? (Underproblemstilling 3).

Det vil være ytterligere faktorer som er årsak til Mussolinis vekst og fall. Innenfor rammen av prosjektoppgaven ligger det begrensninger i å få belyst disse.

Benito Mussolini

Italia hadde knapt eksistert i en generasjon da Benito Amilcare Andrea Mussolini ble født 29. juli 1883 i Predappio i Nord-Italia. Han kom fra små kår der mor, Rosa, var katolikk og lærer mens far, Alessandro, var anti-religiøs, revolusjonær og smed. Benito er oppkalt etter en mexicansk revolusjonshelt mens hans to andre navn er etter lokale sosialister. Han fikk en katolsk oppdragelse. Rosa dør i 1905 og etterlater seg en del penger som hever levestandarden betraktelig for Alessandro. Alessandro dør i 1910. Sønnen fikk med seg holdninger og idealer fra foreldrene – og noe av forvirringen i egne ideer reflekterte kanskje foreldrenes svært ulike måte å se verden på? (Bosworth 2002).

Mussolini hadde to søsken – bror, Arnold, og søster, Edvige. Arnold dør i 1931 og var i følge Bosworth (2002) kanskje den eneste person Mussolini stolte på.

Mussolini ble sendt på katolsk internatskole fra han var 9-11 år. Der ble han behandlet svært dårlig pga sin lave sosiale status, samt at noen av prestene kanskje hadde fanget opp farens holdninger til kirken. Han ble utvist et par ganger for å ha vært vanskelig å styre. Etter å ha byttet skole ble han en eksemplarisk elev og gjorde det bra faglig. Han hadde en fantastisk hukommelse. Her begynner hans livslange interesse for musikk.

Millioner av italienere emigrerte i tiårene før 1914. Mussolini fikk ikke jobb i Italia. Dermed reiste han, 9. juni 1902, til Sveits, 18 år gammel. Han hadde rett til å undervise og kalte seg derfor *Professore*, men han hadde ulike småjobber, bl.a. som journalist. Han hadde ofte dårlig råd. I Sveits kom han inn i et radikalt intellektuelt miljø. I dette miljøet traff han bl.a. Georges Sorel og ble sterkt påvirket av hans tanker om den politiske myte som grunnlag for å fremkalle revolusjonær handling. Han opplevde trøbbel med politiet, fengsling og utkastelse fra flere kanton. Han ble etter hvert utvist fra Sveits mot slutten av 1904 og sendt tilbake til Italia for å gjøre militærtjeneste.

Fra 20-årsalderen fulgte han i farens fotspor og ble en glødende sosialist. Han var republikaner og hånte kongene – oppfordret til å kaste dem. Han var i teorien en innbitt internasjonalist. Det var risikabelt å være sosialist i det liberale Italia og både bestefar, far og Benito ble fengslet pga politisk overbevisning. Han ble redaktør for en avis som het *La Lotta di Classe* (Klassekampen), og i 1910 ble han sekretær for det lokale sosialistpartiet og redigerte deres avis *Avanti!* (Fremover). Han var en talentfull taler og skribent. Da den første verdenskrigen brøt ut var nasjonalismen den viktigste ideologien. Soldatene sloss for å forsvare fedrelandet, for å vise nasjonens styrke eller for å erobre områder som statslederne mente tilhørte nasjonen. Det var en gjengs oppfatning at vinnerne i en krig hadde krav på belønning - landvinninger eller penger. Taperen skulle unngjelde. Bare sosialistene i de krigførende landene tok avstand fra en slik tankegang. De var motstandere av både nasjonalisme og krig. Italia sto på de alliertes side.

Ikke overraskende var Mussolini i starten motstander av Italias inntreden i første verdenskrig, men endret mening – kanskje i håp om at en stor konflikt

ville fremme kapitalismens fall. Han ble derfor kastet ut av sosialistpartiet. Han ble snart opptatt av militarismen, grunnla en ny avis, *Il Popolo d'Italia* (Italias folk) og dannet den krigsvennlige gruppen *Fasci d'Azione Rivoluzionaria*.

Hans egen militære karriere ble avbrutt i 1917 på grunn av de skader han fikk da en granat eksploderte under trening. Da krigen brøt ut var Mussolini menig soldat i et bersaglierregiment (Mussolini 1930).

Da de tyske styrkene kapitulerte 11. november 1918 hadde mer enn 600 000 italiener mistet livet, og like mange var blitt invalidisert pga en krig som de fleste ikke forsto hensikten med. Staten var konkurs, levekostnadene firedoblet, og situasjonen ble enda verre etter seieren da forsyningene med brensel og korn fra de allierte stanset opp. På toppen av det hele fikk ikke Italia alt de var blitt lovet i Londonavtalen; territoriene i Sør-Tyrol og Lilleasia. Den amerikanske presidenten følte seg overhode ikke bundet av avtalen, og hadde sin egen agenda. I tillegg til å ville gjøre verden liberal og demokratisk ville han trekke opp landegrenser basert på nasjonalitet og geografi. (Hägg 2009).

Problemene tiltok i Italia etter krigen og medførte massiv sosial uro.

Arbeiderne forsøkte å okkupere bedrifter. De besittende klasser fryktet revolusjon og sosialisme. Den liberale regjeringen stod som avmektig tilskuer til utviklingen. Den hadde helt tapt sin autoritet. Arbeiderne klarte imidlertid ikke å utnytte regjeringens avmektighet.

Mange veteraner fra første verdenskrig var frustrerte over samfunnet de kom hjem til. Mussolini var nå blitt en overbevist antisosialist og var sikker på at bare et autoritært styre kunne overvinne de økonomiske og sosiale problemene. For å beskrive sin politikk skapte han ordet *fascismo* – fra det italienske ordet *fascio*, som betyr “forening”, og det latinske ordet *fasces*, som er et gammelt romersk symbol med en bunt stenger som er bundet sammen med en øks, et symbol på styrke gjennom enhet. I mars 1919 samlet den første fascistiske bevegelsen seg i Europa under hans lederskap og dannet *Fasci di Combattimento*. Hans tilhengere i svarte skjorter klarte, i sterk kontrast til den svake liberale regjeringen på den tiden, å slå ned streiker i industrien og drive sosialistene bort fra gatene. Han roet arbeiderurolighetene og fabrikkstreikene. Dette medførte at Mussolini fikk betydelig støtte fra middelklassen og storkapitalen. Svartskjortene var veteraner fra første verdenskrig. Selv om

Mussolini tapte valget i 1919, ble han valgt inn i parlamentet i 1921 sammen med 34 andre fascister. Senere samme år dannet de et nasjonalt fascistparti. Fascistene tok, etter først å ha støttet arbeiderne, ledelsen i kampen mot sosialistene og vendte seg så mot den svekkede statsmakten. I oktober 1922 hadde fiendtlighetene mellom venstre- og høyregrupper utviklet seg til noe nær anarki. Da la Mussolini – og tusenvis av hans svartskjorter – ut på *marsjen mot Roma* (i virkeligheten tok de toget), og han presenterte seg som den eneste som kunne gjenopprette orden. I desperasjon ga kong Victor Emanuel III ham i oppdrag å danne regjering.

Da Mussolini overtok som regjeringssjef i 1922, fikk han bare fire fascister med seg i regjeringen. Gjennom behendig manøvrering i regjeringen og deputertkammeret, kombinert med trusler om terror - og også faktisk terror - bygde han raskt opp sin posisjon. Etter at han hadde fått drevet igjennom en endring i valgloven som innebar at det største partiet skulle ha to tredjedeler av plassene i deputertkammeret, vant hans parti valget i 1924. Det nye regimet bygde på frykt. I juli 1924 ble Giacomo Matteotti, et ledende parlamentsmedlem fra sosialistpartiet, kidnappet og drept av Mussolinis tilhengere etter å ha kommet med kritikk mot gjennomføringen av valget samme år, der fascistene fikk 64 prosent av stemmene.

I januar 1925 erklærte han diktaturet. Politikken ble etter hvert lagt over mot høyre, bl.a. slik at privat eiendomsrett ble godtatt – dog med den begrensning at staten kunne gripe inn når retten ikke ble ivaretatt på en skikkelig måte. «Duce» var mer formelt brukt av kong Victor Emmanuel III i 1915, under første verdenskrig. Begrepet ble også brukt av Gabriele d'Annunzio som selvutnevnt diktator i 1920. På grunn av Benito Mussolini, som ga seg selv navnet «Il Duce» i 1925, har det blitt assosiert med fascismen og er ikke lenger vanlig i moderne bruk annet enn i referanse til ham.

I 1926 avviklet Mussolini – Il Duce – det parlamentariske demokratiet. I utgangspunktet gjorde han dette med støtte fra de liberale. Han brukte nå sin autoritet til å sette sitt stempel på alle aspekter ved styret, innførte streng sensur og lagde en strømlinjeformet propagandamaskin der alle avisredaktører ble personlig håndplukket. To år senere la han den utøvende makten i hendene på det fascistiske “Storrådet”, og landet var i praksis blitt en ettpartistat og en

politistat. Partiets kontroll med samfunnet ble gradvis bygd ut og gjort mer og mer totalitær. Den såkalte Lateranoverenskomsten med paven i 1929, representerte imidlertid en begrensning i dette henseende. (Avtalen definerte Vatikanstaten, med grenser, og paven som monark).

Mussolinis diktatur var i høy grad innrettet på utenrikspolitisk ekspansjon, og drømmen om et italiensk imperium rundt Middelhavet spilte en sentral rolle. Da Hitler kom til makten, ble forbindelsen mellom Italia og Tyskland sterkere, men det mislykte nazikuppet i Østerrike 1934 gjorde forholdet noe anstrengt fordi Italia følte sin stilling på Balkan truet; Mussolini forsøkte å nærme seg Frankrike. Mussolinis støtte til Franco under borgerkrigen i Spania forverret forholdet til vestmaktene og førte Mussolini og Hitler sammen. Mussolini holdt senere fast ved dette vennskapet til tross for advarsler fra flere medarbeidere, som fryktet det kunne lede til krig med Storbritannia. I et forsøk på å realisere drømmen om å sikre seg dominans i Middelhavsområdet og et imperium i Nord-Afrika, ga Mussolini i 1935 ordre til invasjon av Abessinia (Etiopia). Det barbariske felttoget varte i sju måneder og omfattet systematiske drap på krigsfanger. Felttoget førte til at Etiopia ble innlemmet i Italiensk Øst-Afrika sammen med Eritrea og Somaliland. På veien hadde italienerne sluppet ut mellom 300 og 600 tonn sennepsgass og hadde til og med gasset ambulansene fra Røde Kors. (Italias etiopiske rike ble kortvarig og ble frigjort av britene i 1941.) Bruken av sennepsgass, kombinert med den voldsomme undertrykkelsen av et opprør mot det italienske styret to år senere, førte til at Folkeforbundet vedtok sanksjoner mot Italia. Landet ble stadig mer isolert, og i 1937 meldte Mussolini Italia ut av Folkeforbundet og allierte seg med Hitler. Han tilpasset seg *der Führer* ved raskt å vedta en rekke antisemittiske lover. Det ble imidlertid snart klart at Mussolini var lillebror i forholdet og Hitler unnlot å konsultere ham i nesten alle militære avgjørelser. I mai 1939 undertegnet Hitler og Mussolini stålpakten – en avtale om å støtte hverandre i tilfelle krig. Denne pakten sendte en fryktbølge gjennom Europa. Men Italia var ikke forberedt på storkrig, og Mussolini forsøkte å hindre en stormaktskrig. Italia gikk ikke med i andre verdenskrig før etter at Frankrike var falt i juni 1940, da det så ut til at Tyskland lå an til en rask seier. Den italienske krigen begynte med et mislykket angrep på Hellas, fulgt av

ydmykende tap i Nord-Afrika: Den var en total katastrofe. Til tross for den oppblåste militarismen i regimet, var Mussolinis hær totalt uforberedt på en krig i denne målestokken og led store tap både på Balkan og i Afrika. Etter at de engelsk-amerikanske styrkene gikk i land på Sicilia i juni 1943, ble Mussolini sviktet av sine tilhengere. Han ble arrestert og avsatt av Storrådet og kongen. Senere ble han befridd av tyske kommandosoldater som satte ham inn som leder for et protektorat, Saló-republikken, i Nord-Italia. Marsjall Badoglio dannet regjering, oppløste fascistpartiet og søkte fred med de allierte. Kort før det tyske sammenbrudd, 27. april 1945, nærmet de allierte seg, og Mussolini – forkledd som tysk soldat – forsøkte å flykte til Sveits. Han ble tatt til fange av italienske partisaner i landsbyen Dongo nær Comosjøen og skutt, sammen med sin venninne Clara Petacci. Likene ble ført til Milano, der de ble hengt opp ned fra kjøttkrokene på Piazza Loreto.

Metode

Debatten mellom de ulike typer vitenskaper

I det 19. århundret oppsto det en diskusjon om hvorvidt det fantes grunnleggende ulike typer vitenskaper. Man ville trekke skillet mellom naturvitenskap og humaniora eller åndsvitenskapene. Naturvitenskapen og dens metoder sto meget sterkt som et bevis på hva forskningen kunne oppnå av sikker og urokkelig kunnskap. Men historieforskningen hadde blitt mer og mer omfattende på 1800-tallet, og åndsvitenskapen hadde et behov for å legitimere sin eksistens og egenart. Krogh et al. (2003) beskriver debatten mellom naturvitenskapene og åndsvitenskapene. Det handlet om å forsvare retten til å kalle seg vitenskap og å begrunne dens vitenskapelighet.

Den italienske filosofen Giambattista Vico (1668-1744) mente at fordi det var et skille mellom de objektene som naturvitenskapen og historikerne forsket på, var det behov for spesielle fremgangsmåter i historievitenskapen som vi ikke trenger i naturvitenskapen (Krogh et al. 2003, 101). Den tyske historikeren Johann Gustav Droysen (1808-89) tydeliggjorde dette da han presenterte skillet mellom natur- og åndsvitenskap som skillet mellom å *forklare* og å *forstå*. Å forklare betydde at enkeltfenomener kunne føres tilbake til et grunnleggende prinsipp eller en lov, slik man gjorde i naturvitenskapen. Historiske fenomener kunne imidlertid ikke forklares med allmenngyldige

lover, men gjennom menneskets forståelse ut fra sin innlevelse i det studerte fenomenet.

Humaniora eller åndsvitenskap er fagene som er opptatt med historien om menneskers handlinger og de ulike måter vi har for å forstå og fortolke disse (Krogh et al. 2003, 5). Både naturvitenskap og åndsvitenskap setter fenomener inn i sammenhenger; naturvitenskapen søker å *forklare* dem ved å oppløse helheter i enklere bestanddeler og måle dem, mens innen åndsvitenskapene vil man finne *mening* gjennom å *forstå*. I det 19. århundre var humaniora presset av naturvitenskapene.

Positivismestriden

I det 20. århundret var trusselen for humaniora å bli oppslukt av statsvitenskapene. Fra 1960-årene til i dag debatteres det fortsatt om det finnes ulike metoder i ulike vitenskaper. Positivismestriden er i følge Krogh et al. (2003) en uoversiktlig debatt blant annet fordi det hersker uenighet om betegnelsen *positivisme*. Positivistene var opptatt av å begrunne åndsvitenskapen som en form for naturvitenskap og forsøkte å sammenligne åndsvitenskapen med de ulike naturvitenskapene, for å vise at man også i åndsvitenskapen fant de samme metodene som i de etablerte og aksepterte vitenskapene (Krogh et al. 2003, 104). I denne sammenhengen betyr det at man innen humanvitenskapen aksepterer naturvitenskapelig metode, konsentrerer seg om erkjennbare fakta og avviser alle former for filosofiske spekulasjoner (Krogh et al. 2003, 107).

Den motsatte retningen (positivismekritikken) har vært at historievitenskapen måtte benytte seg av vesensforskjellige metoder fordi mennesket er et vesen som mener, tenker og føler noe og ikke kan gjøres til et vitenskapelig faktum beskrevet i form av naturvitenskapelige begreper. Positivismekritikerne var opptatt av åndsvitenskap som en annen og alternativ form for vitenskap, konsentrert rundt en utforskning av selvstendige enkeltfenomener, og at historie nettopp var et eksempel på en slik vitenskap (Krogh et al. 2003,103). Den norske filosofen Hans Skjervheim (1923-1999) mente at mennesker ikke bare er fakta, men tenkende, handlende og følende vesener. Skjervheim skiller mellom deltager og tilskuer (Krogh et al. 2003, 114). Når vi opptrer som bare tilskuere, gjør vi andre til fakta, objektiviserer. Ved å bygge en vitenskap på å

objektivere andre går vi glipp av forståelsen av at mennesket ikke bare er fakta, men tenkende, handlende og følende vesener, sier Skjervheim (Krogh et al. 2003).

Hele positivisme-debatten og hele debatten om humanioras særstilling blant vitenskapene springer ut fra uroen over rollen som vitenskap og teknikk har fått og har i våre typer samfunn – og over resultatene av denne rollen for menneskelig samliv, politikk og kultur.

Hermeneutikk

Hermeneutikk er et knippe av teorier om fortolkning og forståelse (Krogh et al. 2003, 214). Hermeneutikk betegner de humanistiske vitenskapers metode (Dilthey), eller en filosofisk teori om all forståelse (Gadamer). Begrepet hermeneutikk er utledet av det greske verbet *hermeneuon*. Hovedbetydningene er: *å utrykke, å utlegge og å oversette* (Krogh et al. 2003, 216).

Historikk

Hermeneutisk teori har sine røtter helt tilbake til antikken hvor kristne teologer utviklet fortolkningsteorier til hjelp for å fortolke bibelen (Krogh et al. 2003, 217). Fram til 1800-tallet hadde den hermeneutiske tradisjonen utviklet seg i forhold til å tolke tekst. Den tyske filologen og filosofen Friedrich Schleiermacher (1768-1834) bidro til å utvikle hermeneutikken til å bli en allmenn filosofisk teori om fortolkning og forståelse – en mer generell form for forståelselære (Krogh et al. 2003, 225). Schleiermacher etablerte et viktig prinsipp som innebar at *forståelse* krevde en kontinuerlig *fortolkning* for å unngå misforståelser og feiltolkninger (Krogh et al. 2003, 226).

Hermeneutikere både før og etter Schleiermacher hevder at fortolkning og forståelse er knyttet til skrevet tekst, men Schleiermacher hevder at hermeneutikk og forståelse dukker opp ved alle former for menneskelig kommunikasjon (Krogh et al. 2003, 229).

Wilhelm Dilthey (1833-1911) formulerte en kritikk av den historiske fornuft. Han ga hermeneutikken dens klassiske utforming som selve de humanistiske vitenskapers metode; å finne *mening* gjennom å forstå. (Krogh et al. 2003, 232-234).

Gadamers hermeneutikk

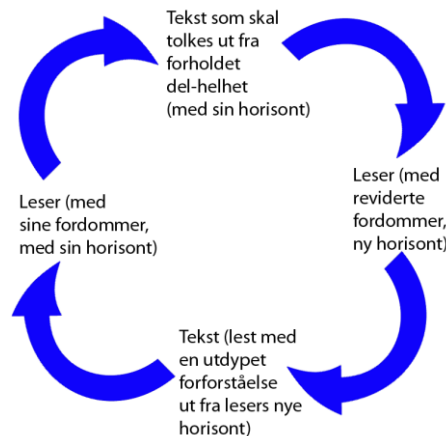
I det 20. århundre står Hans Georg Gadamer sentralt i debatten rundt hermeneutikk. Krogh et al. hevder at hans bok *Wahrheit und Methode* (1960) er det samlede verk innenfor hermeneutisk tradisjon (Krogh et al. 2003, 235). Gadammers standpunkt er at hermeneutikk er en generell filosofisk metode om hva *forståelse* er, hva skjer i oss og med oss når vi forstår (Krogh et al. 2003, 239). Krogh et al. hevder at det Gadamer er ute etter er å beskrive det fenomenet vi kaller *menneskelig forståelse*. Det er grunnleggende for mennesket å forsøke å forstå den historiske og sosiale verden, den kultur og de tradisjoner det er preget av. Gadamer er opptatt av at forståelse er noe som ligger dypere og kommer før alle metoder i vitenskapene. (2003, 240-242).

I Gadammers hermeneutikk er utgangspunktet at det ikke finnes en sikker begynnelse, ikke et fast og trygt grunnlag for all forståelse. Enhver forståelse forutsetter en annen forutgående forståelse; en *fordom*. Forståelse av tidligere perioder og kulturer er umulig uten førforståelse, *fordommer*, dvs. uten at vi tar utgangspunkt i den forståelsen vår egen periode gir. Vi er selv et produkt av en bestemt periode og en bestemt historisk tilstand. (Krogh et al. 2003, 243-244). Videre er våre fordommer, en forutsetning for å forstå fortiden. (Krogh et al. 2003, 245). Gadamer skiller mellom det han kaller legitime og ikke legitime fordommer. Vi kan sjalte ut det som bare forstyrrer vår forståelse av de tekstene vi arbeider med. Det er fordi våre fordommer kan korrigeres - fordi vi kan skille mellom de som åpner for og de som forstyrrer forståelsen – at vi har muligheten for å forstå fortiden samtidig som vi er knyttet til vår tids fordommer (Krogh et al. 2003, 245).

Gadamer utviklet en generell filosofisk hermeneutikk med særlig vekt på tradisjonsformidling. En betingelse for erkjennelse av sannhet innen åndsvitenskapene er en forutgående forståelse av tradisjonen. Vår individuelle, nasjonale og kulturelle arv og bakgrunn blir bestemmende for vår intellektuelle synsrand, vår *horisont*. *Horisonten* og situasjonen endres hele tiden gjennom vår interaksjon med hverandre i situasjoner som selv er resultat av forutgående interaksjoner.

Gadamer og den hermeneutiske sirkel

Den hermeneutiske sirkel hos Gadamer skisseres slik:

(Figur 1: Den hermeneutiske sirkel fra Krogh et al. 2003, 249)

Forståelse er et problem fordi all forståelse er historisk forståelse og forutsetter en forbindelse mellom to perioder. For Gadamer er det kritikk og korrigeringer av egne fordommer som muliggjør denne forbindelsen. Dette finner sted i den hermeneutiske sirkel.

Med Gadamer skjer en forskyvning fra forfatter til leser. Vi bærer alltid med oss forforståelsen. Forståelsen av teksten er preget av leserens fordommer, og forforståelse. Denne forståelsen av teksten påvirker igjen leserens selvforståelse.

Den hermeneutiske sirkel illustrerer betydningen av fordommer og forforståelse gjennom forholdet mellom forståelsen av deler og av helheten i teksten sammen med forståelse av sammenhengen mellom tekst og forforståelse. Men vår forståelseshorisont kan endre seg. Den hermeneutiske sirkel blir et forhold mellom to horisonter. Den ene er leserens horisont, den andre er den som blir representert av verket. Forståelse innebærer altså at to horisonter som er bestemt av hver sin periode, nærmer seg hverandre. Leseren justerer sin horisont ved å trenge dypere inn i verkets opprinnelige forestillingsverden. Dette kaller Gadamer horisontsammensmelting, og det er en slik tilnærming mellom leserens og verkets horisont som er det endelige resultatet av den hermeneutiske sirkel. Å forstå et verk fra en tidligere periode forutsetter i følge Gadamer også at vi beholder en viss distanse til det. Virkningshistorie betyr at tidligere tiders forståelseshorisonter ennå virker inn på oss. En virkningshistorisk bevissthet: å vite at man er påvirket av og

betinget ut fra at forforståelsen virker inn på fordommene. Det er ved hjelp av tradisjonen, den kulturelle overleveringen, at verkets horisont forplanter seg til vår tid og preger vår tids lesere. Forståelse er bare mulig fordi vi står innenfor tradisjoner som forbinder oss med fortiden. Forståelse, hevder Gadamer, er alltid å ha et forhold til en virkningshistorie.

Vi kan aldri nå noen endelig forståelse av en tekst. Den vil stadig kunne røpe nye sider ved seg, fremtre på nye vis, etter som nye perioder vil forstå den. Og de oppfatninger vi selv gjør oss vil alltid kunne revideres og endres. Den hermeneutiske sirkel blir på den måten en åpen prosess, som aldri kan avsluttes med en endelig sannhet. Kanskje er det derfor bedre å snakke om en forståelsens spiralbevegelse og ikke dens sirkelbevegelse, for sirkler løper jo stadig gjennom de samme punkter, mens en spiralbevegelse stadig går inn på nye felter. Uttrykket spiralbevegelse får i større grad frem at forståelse stadig beveger seg videre og at forståelseshorisonten stadig endrer seg.

Min tilnærming til denne oppgaven

Denne oppgaven er formet gjennom studier av utvalgt ledelsesteori, fordypning i kilder om og av min lederskikkelse og egne refleksjoner. Jeg begynner med en skisse av livet til en totalitær leder fra det tjuende århundre.

Videre har jeg valgt å gå inn i teorier knyttet til karismatisk ledelse, skyggesider av karisma og narrativer. Gjennom bruk av ulike teorier og kilder til forståelse av min hovedperson vektlegger jeg forståelsens spiralbevegelser og tilnærmer meg tolkningsobjektet ved å benytte Gadamers hermeneutiske sirkel i kontinuerlig sirkelbevegelse.

Jeg klargjør gjennom problemstillingen hvilket materiale jeg ønsker å drøfte og tolke, og hvilken problemstilling jeg søker å finne svar på ved å definere tre underproblemstillinger som bygger opp under hovedproblemstillingen. Før tolkning av materialet klargjør jeg min kildekritikk og forforståelse. Gjennom dette jobbet jeg med å utvide min horisont før jeg gikk løs på å drøfte og tolke det valgte materialet. Med ny utvidet horisont tolket jeg videre på det valgte materialet til jeg kunne trekke delkonklusjoner, og til slutt kunne trekke en hovedkonklusjon på problemstillingen.

Forforståelse og kildekritikk

Min forforståelse

Min forforståelse baserer seg på studium av bøker skrevet av Mussolini, et par biografier og flere fagartikler.

Før jeg begynte arbeidet med denne oppgaven fremsto Benito Mussolini som en av historiens grusomste menn. Den italienske diktatoren som inngikk allianse med Hitler. Jeg trodde andre verdenskrig sluttet på samme måte i Italia som i Tyskland ved at diktatoren ble nedkjempet av de allierte. At Mussolini ble kastet som diktator av sitt eget folk, satt i husarrest og at Italia gikk inn på de alliertes side på slutten av krigen var helt nytt for meg.

Min interesse for Mussolini skriver seg fra november 2009 da jeg snublet over en artikkel om ham i et populærvitenskapelig historisk tidsskrift. Artikkelen fortalte om en mann full av paradokser; som inntok helt ulike politiske holdninger i løpet av livet fra sosialist, internasjonalist og tilhenger av demokratiet, til nasjonalist og eneveldig diktator. I tillegg var han høyt elsket i sin regjeringstid før han på slutten ble nasjonens mest forhatte mann. Dette pirret min nysgjerrighet såpass mye at jeg fikk lyst til å lære mer om dette mennesket.

Arbeidet med oppgaven har vært en utrolig reise der jeg uten særlige forkunnskaper om Mussolini og Italia har følt at jeg har åpnet en skattekiste. Jeg har gjennom min hovedkarakter fått et innblikk i deler av Italias historie og en meget god introduksjon til det samfunnet fascismen blomstret opp i. Jeg har samtidig oppdaget antikkens Roma gjennom Mussolinis draging mot det romerske imperiet og dets storhetstid og hans bruk av narrativer, myter og symboler fra denne tiden.

Kildekritikk

Det grunnleggende kildematerialet om Mussolini finnes selvsagt bare på italiensk. Etersom diktatoren selv ga ut mange bøker har jeg hatt tilgang til flere primærkilder. Mellom 1934-1969 utkom *Scritti e discorsi di Benito Mussolini* og *Opera Omnia*. Dette er de sentrale delene av hans journalistiske, litterære og retoriske arbeider helt fra bruddet med sosialistpartiet i 1914. Dessverre er bare deler av dette oversatt til språk jeg behersker. Jeg har fått lest

noen utdrag av dette på engelsk i artikler jeg refererer til i denne oppgaven. Og krigsdagboken (som er en del av dette verket) har jeg lest og refererer til. Det kan ha forekommet forvrengninger i oversettelsene.

Som annenhåndskilder har jeg lest biografier om Benito Mussolini. Jeg har primært holdt meg til Richard Bosworth. Professor Richard Bosworth er en historiker som har fordypet seg i italiensk historie siden 60-tallet. "Han er typisk for den anglosaksiske holdningen at Mussolini allerede fra starten av var en skurk og systemet hans et rent voldsregime." (Hägg 2009, 401). Han vant *the National History Prize* for biografien om Mussolini. Han er svært omfattende. Bosworth er svært fiendtlig overfor sin hovedperson. Biografien har fylldige noter og bygger på et omfattende kildemateriale med presise referanser. I oppgaven bruker jeg hovedsakelig Bosworth i biografi-kapittelet om Benito Mussolini.

Som en korrigerende biografi har jeg lest Göran Hägg, *Mussolini – en studie i makt* fra 2009. Boken bygger på andres kildestudier. Det er et av Häggs poenger å bryte ned den nordeuropeiske myten om Mussolini som en italiensk Hitler. Boken er ingen skjønnmaling – regimets forbrytelser skjules ikke. Jeg brukte denne boken som inngang til de norske begrepene på ulike fenomener omtalt.

Begge biografiene har vinklede fremstillinger der Bosworth er så tydelig at ingen vil få mistanke om at han på noen måte stiller seg positiv til diktatoren. Og Hägg har et mer kulturhistorisk perspektiv og er langt mer nøytral eller positiv i sine beskrivelser. Dette fører til at man tvinges til å ta stilling og det befordrer den hermeneutiske prosess.

Svært mange har skrevet om Mussolini. Han beskrives forskjellig i de ulike tidsepokene. De nyeste populære bøkene på italiensk om Mussolini og fascismen blir stadig mer forsvarende og positive. Bøker som kom ut om Mussolini på 30-tallet var ofte skrevet i en veldig begeistret tone. Kildene som beskriver ham og hans politikk i etterkrigsårene er langt mer kritiske – også til det han utførte i mellomkrigsårene.

Av Mussolini selv har jeg lest: *Min krigsdagbok*, *The fall of Mussolini* og *Jeg snakker med Bruno*.

Av artikler har jeg lagt til grunn flere hvorav særlig nevnes Gentile, Emilio (1998). *Mussolini's charisma*, Melograni, Piero (1976). *The Cult of the Duce in Mussolini's Italy*, Falasca-Zamponi, Simonetta (1992). *The Aesthetics of Politics: Symbol, Power and Narrative in Mussolini's Fascist Italy* og *Of Storytellers and Master Narratives*. Disse er alle fra renommerte fagforfattere. Falasca-Zamponi arbeider innen kulturstudier, grensen hvor historie og sosiologi møtes. Hun har gjennom sitt doktorgradsarbeide undersøkt bruken av ritualer i det fascistiske Italia som et virkemiddel til å utforske identitet, verdier og mål under Mussolinis regime.

Emilio Gentile er professor i statsvitenskap ved Universitetet i Roma, *La Sapienza*, og foreleser i historie. Han er en fremragende historiker og forsker på fascismen, mest kjent for sin tolkning av fascismen som en "politisk religion." Han er forfatter av flere bøker.

Jeg bruker moderne ledelsesteori for å analysere en mann som levde i en nær, men ganske annerledes, fortid i Europa.

Vurderingen og tolkingen av de ulike kildene gjør at det kommer en viss form for subjektivitet inn i forskningen. Kildene har ikke gått gjennom mange ledd men noe verdi kan være redusert i oversettelsen. Det er ulike forutsetninger rundt de ulike kildene, og det er vanskelig å vite hvilke som er mest førende når det gjelder å gi et riktig bilde. I følge Hans Skjervheim er dette en del av hermeneutisk analyse, så lenge man selv er dette bevisst (Krogh et al. 2003).

Analyse og drøfting

Innledning

Hovedproblemstillingen er: Il Duce Mussolini; hvordan var det mulig å fremstå som enehersker med gudestatus i en periode for så å bli Italias mest forhatte mann?

I denne delen vil jeg gå nærmere inn på problemstillingen gjennom å drøfte underproblemstillingene jeg har definert. Til hver av underproblemstillingene er det knyttet relevant teori.

Var Mussolini en karismatisk leder? (Underproblemstilling 1)

Teori

Ulikt tradisjonell ledelsesteori som fremhever rasjonelle prosesser legger teorier om karismatisk ledelse vekt på følelser og verdier. I tillegg viser nyere teori viktigheten av symbolske handlinger og lederens rolle i å skape mening for følgerne. Teoriene kan blant annet hjelpe oss til å forstå hvordan ledere kan influere følgerne til selvoppofrelse og binde seg til vanskelige mål. Jeg skal her ta utgangspunkt i Conger og Kanungos modell for karismatisk ledelse.

Conger og Kanungo (1998) har bygget en modell ut fra ideen om at karismatiske egenskaper er en attribusjon basert på følgernes oppfatninger av lederens handlinger.

Conger og Kanungo har satt opp flere sentrale handlinger og de avgjørende av disse er gruppert i tre trinn: *Sensitivitet til omgivelsene, fremtidsvisjon og oppnåelse av visjonen*. En attribusjon om karismatisk ledelse avhenger av hvor mange av handlingene i disse trinnene som blir dekket.

Trinn 1: *Sensitivitet til omgivelsene*. Dette handler om ledernes evne til å lese omgivelsene. Den karismatiske lederen er sensitiv overfor følgernes behov.

Karismatiske ledere er mer kritiske til status quo enn andre ledere. De tar ofte stor risiko ved å forfekte radikal forandring. Karisma er avhengig av handling for å reformere og ikke av resultatet. Karismatiske ledere søker radikale reformer for oppnåelse av deres idealiserte mål og transformerer sine følgere. De oppfatter raskt behovet for endring og er flinke til å foreta realistiske vurderinger av situasjonen, hvilke ressurser som skal til for å endre den og hvilke begrensninger som ligger i omgivelsene. Her er lederens kunnskap, erfaring og ekspertise kritisk. I tillegg må lederen være sensitiv overfor følgerne og kjenne til hvilke stemninger som dominerer, hva de evner og deres emosjonelle behov. Samtidig vet han hva som er de viktigste ressursene for å oppnå nødvendig endring, og kjenner til begrensningene for hva som kan oppnås.

Trinn 2: *Formulere en idealisert fremtidsvisjon*. Etter å ha vurdert situasjonen og omgivelsene, vil lederen formulere en fremtidig visjon. Karismatiske ledere skiller seg ut ved målene deres og måten disse blir uttrykt på; formuleringen, artikuleringen og hensikten for å nå målet. Visjon er her et idealisert mål. Han

blir oppfattet som karismatisk når han presenterer en fremtid som samsvarer med følgernes lengsler og forhåpninger, og klarer å få dem til å tro at denne fremtiden er innenfor rekkevidde. Visjonen gjør lederen spesiell i følgernes øyne. Visjonen atskiller seg sterkt fra status quo. Man må være troverdig. I tillegg til å beskrive status quo, fremtidige mål, og hensikten med å nå dem, må karismatiske ledere uttrykke sin egen motivasjon for å lede sine følgere mot en slik fremtid.

Trinn 3: *Oppnåelse av visjonen*. Karismatiske ledere bygger tillit og styrker følgernes tro på egne evner til å nå målene. Tilliten er avgjørende. Og gjennom personlige eksempler demonstrerer lederen den adferden som er nødvendig for å oppnå den fremtidige visjonen. De går foran med en adferd som involverer stor personlig risiko, og ofrer seg selv for følgerne. Jo større risiko og personlige kostnader for lederen - jo mer troverdig fremstår han.

Oppnåelse av visjonen krever bruk av personlig makt til å influere følgerne og de karismatiske lederne er gjerne kunnskapsrike og eksperter på de områder de skal påvirke. Lederen må foreskrive hva som skal til for å oppnå visjonen. Og det som skal til er gjerne ukonvensjonelt og genialt, men oppnåelig. Og dette må de uttrykke på en uselvisk og uegoistisk måte.

Kritikk av teorien

Conger og Kanungos modell har noen svakheter. Yukl (1999) peker blant annet på følgende: Det er behov for en klarere og mer konsistent definisjon av begrepet "karismatisk ledelse". Bedre forklaring på den underliggende påvirkningsprosessen ville bedre teorien. Teorien vil styrkes av en bedre beskrivelse av hvordan lederen påvirker gruppeprosesser som målsetting, samarbeid, gjensidig tillit og gruppe-identifisering. Og den mangler en forklaring på hvordan ledere mister sin karisma. Når det gjelder Mussolini vil teorien være veldig knyttet til personen som sentral i å bære frem mening. Men Mussolini utvikler seg selv. Han utvikler sitt eget ståsted (han skal være Italias redning – han skal bære hele prosjektet alene). Dette vil nødvendigvis føre til endring i personen selv. Endringen er også en konsekvens av ledelse.

Sensitivitet til omgivelsene

Italias fortid som antikkens stormakt har vært grobunn for nasjonal stolthet og behov for nasjonal selvhevdelse. På 1800-tallet opplevde den italienske

intelligentsiaen og borgerskapet at landets samling ble sterkt forsinket og preget av mye nasjonal og sosial ydmykelse. Dette skyldtes både indre splittelse og ytre intervensjon og okkupasjon; Østerrike-Ungarn styrte i nordøst helt til samlingen. Italia ble først samlet i 1870–71. Gapet mellom forventninger og virkelighet ble for stort for den nye sårbare staten. De indre og ytre spenninger det førte til, gav grobunn for aggressive misnøyebevegelser som fascismen.

I hele perioden fra samlingen og frem til første verdenskrig led den nye staten nederlag. Utenriks ble den ydmyket da Frankrike kom italienerne i forkjøpet og tok Tunisia i 1881, videre da hæren i 1896 led et knusende nederlag ved slaget i Adua i Abessinia (Etiopia) og ikke minst da den etter den første verdenskrig, til tross for alliansen med de allierte seierherrer, ikke fikk sine noe overambisiøse territoriale krav oppfylt. Innenriks skjedde det til dels en rask utvikling, analfabetismen gikk ned fra 75 % i 1861 til 25 % i 1914 og industriutviklingen skjøt fart, særlig i nord. Forventningene steg imidlertid raskere enn evnen til å tilfredsstille dem. Resultatet ble dramatiske handelsunderskudd og finansielle, sosiale og økonomiske kriser. På toppen av det hele ble staten belastet med en ødeleggende konflikt med kirken.

Pavestaten ble invadert i 1870 og paven brøt med staten, et brudd som skulle vare helt til 1929. Den nye statens autoritet ble ytterligere svekket ved at staten i stigende grad ble preget av indre splid og til dels korrupsjon.

Demoraliseringen var til slutt kommet så langt at Mussolini fikk lett spill.

Under første verdenskrig hadde mer enn 600 000 italienere mistet livet og like mange var blitt invalidisert. Etterpå var den italienske staten konkurs, levekostnadene firedoblet. Massiv sosial uro var resultatet. Arbeiderne forsøkte å okkupere bedrifter. Mange veteraner fra første verdenskrig var frustrerte over samfunnet de kom hjem til. Mussolini holder mange taler der han viser at han ser den uholdbare situasjonen Italia befinner seg i. Mussolini var god til å vurdere omgivelsene og så tydelig det Italia som fremdeles lette etter en identitet. Mange kjempet om å vise vei. På dette trinnet i Congers og Kanungos modell (1998), der lederen søker etter muligheter, er det særlig en ting som karakteriserer karismatiske ledere og det er deres evne til å gjenkjenne mangler ved nåværende situasjon. (1998,132). Mussolini angrep den regjerende politikk

og ville erstatte denne med en renere form som lokket med fellesfølelse og deltakelse (Falasca-Zamponi 1998).

Den karismatiske lederen vet hva som er den viktigste ressursen for å oppnå endring - Mussolini presenterte seg selv som den eneste som kunne gjenopprette orden. Den viktigste ressursen for å oppnå en leders visjon er tilhengerne. For at disse skal engasjere seg må den karismatiske lederen våkent observere og se deres evner. Gjennom innlevelse og handling skapes troverdighet mellom lederen og tilhengerne. (Conger og Kanungo 1998,137). De store ord og voldsomme gester var tilpasset forventningene hos Mussolinis italienske publikum. (Hägg 2009). Mussolinis tilknytning til begrepet *revolusjon* og hans prising av retorikken om *blod* var deler av hans forsøk på å definere identitet, understreke verdien av handling i en byråkratisk verden i forfall og styrke deres rolle som redningsmenn fra et korrump, borgerlig system. Ifølge Durkheim vil nærvær av noe *hellig* normalt lette arbeidet med å oppnå sosial sammenheng, siden det *hellige* forutsetter et fellesskap og innebærer en følelsesmessig samfunnstilbedelse. (Falasca-Zamponi 1998). I tilhengers øyne var fascismen en ny religion og den fascistiske bevegelse en militans som skulle tjene nasjonen. (Gentile 1998).

Den karismatiske lederen godtas som en guide for sine følgere som adlyder ham med ærbødighet og hengivelse fordi de anser ham som utrustet til å realisere visjonen. Det er visjonens myte og dens inkarnasjon av lederen som inspirerer følgernes ærefrykt, hengivenhet og lydighet. Som en konsekvens er den karismatiske lederen alltid utrustet med statusen som følger anerkjennelsen av de ekstraordinære talenter han innehar som den som skal gjennomføre visjonen og gjennom sitt lederskap. Videre blir den karismatiske leder alltid transformert til en myte gjennom symbolsk personlig forvandling til en symbolsk helt. Denne prosessen kan nå et punkt der en personlighetskult oppstår. Myte er et grunnleggende trekk ved en karismatisk personlighet. Fascismen utstyrte myter med en mening og form som ved å gi dem en historisk intensjon og en naturlig begrunnelse ble en normalisert blåkopi for hele nasjonen (Falasca-Zamponi 1998).

Det er spesielt handlingene de foretar seg for å oppnå endring som fører til attribusjon av karisma til lederen. Mussolinis viktigste virkemiddel for å skaffe

seg støtte og vise handling var oppbyggingen av myten om Il Duce – seg selv (Gentile 1998). For å studere Mussolini-myten må vi gå tilbake til årene da han var en lovende sosialistleder. Blant italienske sosialister kunne Mussolini tiltrekke seg oppmerksomhet ved å fascinere publikum. I 1914 forlot Mussolini sosialistene for å følge intervensjonistene som ville at Italia skulle delta i krigen – dermed fikk hans politiske karriere et midlertidig fall. Frem til 1920 opplevde han både fremgang og tilbakeslag. Men i 1921 endte krisen. Da kunne han tre seirende inn i *Camera dei Deputati*. I 1922 ble Mussolini statsminister. I en alder av 39 år var han den yngste statsminister i Italias korte historie. Etter å ha grepet makten tok Mussolini grep for å konsolidere sin status, imponere den allmenne fantasi og fremme etablering av en legende. Han var en dristig racerbilfører og fløy de små vaklevarne flyene de hadde den gang. Han reiste Italia på kryss og tvers i en endeløs øvelse i bruken av sine forførende talegaver: han skrøt av sitt proletære opphav, ingen statsminister noensinne hadde visst kommet fra så enkle kår som ham. Eks-sosialisten forherliget religion, fedrelandet, og Romas misjon i verden. Han hadde en spektakulær koreografi på offentlige seremonier. (Melograni 1976, 227). Gjennom mytene om marsjen til Roma og revolusjonen fikk Mussolini et image som en handlingens mann (Bosworth 2002).

Under oppbyggingen av sitt image var Mussolini influert av flere kjente politiske forfattere og tenkere. En av disse var den franske forfatteren Gustave Le Bon. I følge Le Bon så er typen helt som tiltrekker seg en folkemengde én som må ha attributtene til en Cæsar. Hans stil må være forførende (fotografier viser at Mussolini tok dette bokstavelig), hans autoritet må lyse respekt, og hans sabel må skape frykt. For å overbevise folkemassene må en late som om en deler deres syn. Og når man snakker må man kontinuerlig tilpasse seg deres reaksjoner. I 1932 fortalte Mussolini til journalist Emil Ludwig at hans taler var inspirert av disse prinsippene: han lagde en plan for talene, men utviklingen skulle avhenge av atmosfæren på piazzaen, på øynene og stemmene til de tusener som var samlet der. (Melograni 1976, 228). Mussolini talte direkte og overbevisende til sine ulike tilhørere. Mussolini var en dramatisk taler velsignet med en vakker stemme og imponerende teatraliske fakter. (Gardner 1996, 260).

I følge Max Ascoli (Mussolini 1975) er det er ingen tvil om at Mussolini var mer populær i det italienske folket enn enhver tidligere leder siden landet ble samlet i 1860. Han grep fantasien og skapte lojalitet fra en lang rekke italienere. Ingen annen italiener i historien har kommet så nær folkemassene. Intet navn har ment så mye for hver eneste innbygger. For han var først og fremst en mann av folket. Han hadde kommet nærmere å gjøre italienere av hele Italias befolkning enn noen annen. I følge Conger og Kanungo (1998) kommer troverdigheten fra en projisering av et bilde der lederen er en sympatisk, troverdig, kunnskapsrik person. Det som gjør at en fremstår som en *sympatisk* person er en delt oppfattelse av visjonen og dennes potensiale til å tilfredsstille følgerne. Mussolini fremsto som troverdig i sine tekster og sine taler og ikke minst gjennom sin tilstedeværelse over alt. I følge Ascoli var det i mellomkrigsårene en gjengs en urokkelig tillit - blant italienere, de allierte og blant tyskerne - til Mussolinis ekstraordinære kvaliteter som en stor mann. Han visste alltid hvordan han skulle snakke, på et språk folket forsto, og han visste hvordan han skulle få dem til å vedkjenne seg ham som mann av folket med den høyeste makt. Han hadde alle slags følehorn og antenner som gjorde at han tok tak i populære trender og stemninger som gjorde det mulig for ham å innta riktig holdning, finne rett slagord og som kunne bringe lidenskap til vanvidd (Mussolini 1975).

Formulere en fremtidsvisjon

Mussolinis uttalte mål om nasjonal gjenfødelse og storhet utgjorde to av fascismens hovedmål og projiserte Mussolini = fascisme = staten = nasjonen = Italia (Kallis 2006, 36).

Mussolinis politiske prosjekt siktet mot å skape det han kalte *den nye italieneren*, dvs. å gi italienerne en ny stil. Dette fremkommer i hans taler, for eksempel talen i Napoli i 1919: "Democracy has deprived people's lives of *style*. Fascism brings back *style* in people's lives: that is, a line of conduct, the colour, the strength, the picturesque, the unexpected, the mystical; in sum, all that counts in the soul of the masses: We play the lyre on all its strings: from violence to religion, from art to politics." (Mussolini XVIII i Falasca-Zamponi 1992, 82).

I samtale med en journalist ble Mussolini spurt om hvordan han kunne kombinere fellesskapets interesser med jakten på egen personlig vekst, eller

hvordan han kunne si både: "I want to make a masterpiece out of my life" og i tillegg "my higher goal is public interest". Mussolini svarte: "I do not see any contrast [...] It is actually wholly logical. The interest of the populace is a dramatic thing. Since I serve it, I multiply my life". (Ludwig 1932 i Falasca-Zamponi 1992, 82). Dette var en av måtene han uttrykte sin egen motivasjon på. Dette er viktig for en karismatisk leder i følge Conger og Kanungo (1998).

Bruk av retorikk, mye energi, utholdenhet, ukonvensjonell adferd og personlig risiko, heroiske bragder og personlige offer – alt dette understreker lederens motivasjon og entusiasme – noe som smitter blant følgerne. Mussolinis støtte til intervensjon og hans eksklusjon fra sosialistpartiet styrket hans status hos avantgarde-intellektuelle og revolusjonære intervensjonister. "They admired the handsome and heroic figure of Mussolini, the young revolutionary who had renounced the powerful position he had reached in a great party and had defied the hatred of the masses so as to follow the voice of his conscience". (Gentile 1998, 224).

Han ble en helt for den nye generasjonen som håpet at en revolusjon skulle få det bestående styret til å falle. Mussolini var overbevist om at for å bygge et samlet Italia måtte fascismen bygge opp en felles identitet, gjenopplive politiske følelser, og gjenopplive tradisjonene (Bosworth 2002). Han var en mester i bruk av symbolikk og hans artikulering av visjonen trolbandt folkemassene.

Oppnåelse av visjonen

Hvordan gjennomførte Mussolini sitt vagt skisserte prosjekt om endring til den nye italiener og italienernes nye stil? Selvfølgelig arbeidet hele statsapparatet med å gjøre alle til fascist. *Fascistizzare* gikk igjen i regimets fortelling. Dette er et paradoks ettersom fascistpartiet hadde få reelle medlemmer. Skolereformen, fritidsorganisasjoner, og de fascistiske ungdomsorganisasjonene var alle instrumenter for å gjennomføre endringene. Og alle disse organisasjonene hadde fått angitt rollen i å bruke fascistenes program for å reformere det italienske samfunnet. Mussolini så - som Augustus - betydningen av å utdanne de unge. Augustus viet eksepsjonell oppmerksomhet til organisering av elitens romerske ungdom. Han så nødvendigheten av å trene dem til å fortsette hans arbeid og gjøre dem lojale mot prinsippene i hans regime. Han ga dem en militær organisasjon, og de hadde sine øvelser og

parader. Mussolini organiserte *balilla*, den fascistiske ungdomsorganisasjonen, og han var utvilsomt klar over, som Augustus, at videreføring av arbeidet hans avhenger av støtte fra disse unge gutter og menn. (Scott 1932).

Men i tillegg hadde symboler, myter og ritualer en enorm betydning - for gjennom disse viste befolkningen sin anerkjennelse av deres fascistiske identitet. Symboler, ritualer, myter og kulter er elementer som deltar i og bidrar til dannelsen av en statsmakts politiske identitet, mening og mål. Walter Benjamins teori om estetisering av politikken har vektlagt viktigheten av det symbolske- og myteapparatet når det gjelder Mussolinis makt. (Falasca-Zamponi 1992,77). Estetikk ble brukt politisk til å vise fram makt og skjule makten. Forholdet mellom estetikk, kultur i vid forstand og politikk bestod i en iscenesatt kobling mellom skjønnhet og vold. Estetikken kompenserte for sosial og økonomisk usikkerhet. Mussolini var dyktig til å bruke folkemasser som en estetisk komponent. Regimet iscenesatte seg selv med offentlige feiringer, storslagen symbolikk og monumental arkitektur. Massemønstringene ble gitt symbolske og rituelle overtoner. Mussolini var både skuespiller og politiker i ett, en demagogisk skuespiller-politiker.

Vi kan se på den romerske hilsen som eksempel. Den romerske hilsen ble en del av regimet på slutten av 1925, da Mussolini beordret statsadministrasjonen til å vedta dette. Den romerske hilsen skulle erstatte den borgelige håndhilsingen. I følge Mussolini var den: "mer hygienisk, mer estetisk og kortere" (Ludwig 1932 i Falasca-Zamponi 1992, 83). På en måte definerte regimet seg som anti-borgelig gjennom den romerske hilsen.

Den romerske hilsen, som skulle være et tegn på fascistisk karakter, viste seg plutselig å være *sine qua non* av den virkelige fascist. Middelet hadde blitt målet, som om den symbolske handlingen med den romerske hilsen kan bringe en endring i italienernes karakter. (Falasca-Zamponi 1992, 84).

Bruken av romerske symboler og ritualer, slik som *fascio Littorio*, hilsenen med den utstrakte hånden og den rytmiske marsjen gjorde det mulig å effektivt kvalifisere et fascistisk uttrykk, men presenterer det på samme tid som en nasjonal spesialitet.

Et element av personlig mot er en like viktig legemliggjørelse. Blant de tidlige markører for lederens personlighet, den tydeligste indikasjon, er viljen til å

konfrontere mennesker med makt; til å ta risiko. De søker makt og innflytelse. Bygger opp en maktbase – dvs. utvider sitt nettverk. Identifiserer seg med de som innehar lederposisjoner og utfordrer dem. Utvider sine erfaringer og sine meninger ved å reise til utlandet. Karismatiske ledere tar stor risiko ved å forfekte radikal forandring. Mussolini skaffet seg trygg politisk basis gjennom å ta kalkulert risiko – som enhver durkdreven anfører gjør når det murrer (Hägg 2009). Han reiste til utlandet flere ganger og gjentatte ganger gjennom livet kritiserte han kongen, den katolske kirke og de liberale regjeringene. Mussolini satt gjentatte ganger i fengsel for sin politiske overbevisning. Senere ble han også utsatt for en rekke drapsforsøk (Bosworth 2002). Det er spesielt under urolige omstendigheter og i krisetider at karismatiske ledere kommer til syne, da det er i slike situasjoner behov for ledere som tør å ta stor personlig risiko og kan drive igjennom radikale endringer. Det er spesielt handlingene de foretar seg for å oppnå endringen som fører til følgernes attribusjon av karisma til lederen. (Conger og Kanungo 1998).

En del av det nye Italia og gjenfødselen var målet om et nytt imperium og 9. mai 1936 kunne Duce endelig annonsere imperiets tilbakekomst fra sin balkong: “Every knot has been cut by our shiny sword and the African victory lingers on in the Fatherland’s history, entire and pure, as the killed and surviving legionnaires dreamt of and wished. Italy finally possesses its empire. A fascist empire, since it brings the indestructible signs of the Roman Littorio’s will and power [...] An empire of peace, because Italy wants peace for itself and for everybody else, and decides for the war only when forced by the commanding, incoercible needs of life. An empire of civilization and humanness for all populations of Ethiopia. This is present in the tradition of Rome, which, after having conquered, assimilates the peoples to its destiny.” (Mussolini, 1959, XXVII i Falasca-Zamponi 1992).

Delkonklusjon

Jeg har gjennom Congers og Kanungos teori funnet handlinger hos Mussolini som ga attribusjonen om karismatisk ledelse. Mussolini hadde evner til å forføre folkemasser; han hadde uttalt innovativ og strategisk visjon; viste sensitivitet til følgernes behov og omgivelsene; og gjennom selv å ta risiko og ved å være troverdig og overbevisende om egen ekspertise fikk han gjennomført sine store visjoner. Han snakket veltalende om den nye politiske organiseringen og nye måten å leve på, han dramatiserte sine teorier og levde

dem ut selv gjennom sin person. Mussolini ga totalitarianisme både navn og definisjon: "Everything in the state, nothing outside the state, nothing against the state."

Det populistiske elementet i fascistisk ideologi, med vekt på kontrollert mobilisering av hele nasjonen på grunnlag av et program for nasjonal gjenfødelse og storhet, nødvendiggjorde en slags lojalitet som overgikk tradisjonell lojalitet, som for eksempel til klasse, religion, parti og politisk ideologi. Men det var fremfor alt fortellingen om nasjonal redning, henvisningen til myter, troen på en genuin visjon og helliggjørende politikk som gjorde appellen fra en enkeltperson som leder langt mer sannsynlig innen et fascistisk regime. Den korresponderte i denne sammenheng med samfunnets behov for å plassere sin lit til en person som syntes å legemliggjøre/inkorporere kvalitetene til en Messias, som tror på visjonen og med en ubetinget tillit til en enkelt personlighet av utenomjordiske kvaliteter. Pakten hvilte ubetinget på troen på hans evne til å legemliggjøre doktrinen, å formulere den og deretter oppnå triumf. (Kallis 2006, 29).

Mussolinis karismatiske autoritet var nøkkelen til hele den komplekse organisasjonen i det totalitære regimet – på samme måte som myten om Il Duce var regimets viktigste virkemiddel for å skaffe bevegelsen støtte og vise Mussolinis handlingskraft (Gentile 1998). I følge pionerarbeidet til Alberto Aquarone og Renzo de Felice var det Mussolinis karisma som gjorde det mulig å bygge et personlig diktatur (Aquarone 1965 Milza 1999 i Musiedlak 2009, 31).

Historien om Mussolinis karisma skiller seg fra andre karismatiske ledere. Mussolini gikk gjennom tre forskjellige faser som en mytisk og karismatisk skikkelse innenfor ulike og til og med diametralt motsatte bevegelser: som sosialist, som støtter av Italias intervensjon i første verdenskrig, og som fascist. (Gentile 1998). Mussolini opplevde det traumatiske i å miste sin karisma i 1914 da han ble ekskludert fra sosialistpartiet fordi han støttet deltagelse i krigen. To ganger ble hans tiltrekningskraft som fascistleder utfordret: i 1921 da fascistiske ledere protesterte mot beslutningen om å demilitarisere fascismen, og i 1924 etter mordet på Matteotti. (Gentile 1998).

I hvilken grad anvendte Mussolini narrativer som en kilde til påvirkning? (Underproblemstilling 2)

Gjennom historien har fortellinger vært med på å bygge opp mange sterke personligheter, ledere og nasjoner. Romerne brukte fortellinger aktivt. For dem var det grunnleggende og avgjørende å spille på sin fortid. “De som ikke kjenner tiden før sin fødsel, vil for alltid forbli barn,” sa Cicero (Bjartveit, forelesning, 5. samling, 6.4.2010).

Teori

Klinisk sosionom og familieterapeut Geir Lundby (1998) plasserer begrepet *narrativ* i et teoretisk perspektiv. Han sier i sin bok *Historier og terapi*: “narrativ kan oversettes med historiefortelling” (1998, 23). Lundby sier videre at det narrative perspektivet er en måte “å forstå og skape mening i verden, samfunnet og våre individuelle liv på” (Lundby 1998, 26). Begrepet narrativ impliserer at det er en relasjon mellom den som forteller og den som lytter. Lytteren bestemmer hvordan fortellingen skal forstås eller tolkes. *Narrativer* har en bestemt oppbygging – beskrivelse av hendelser i rekkefølge. De vil være en sosialt akseptabel forklaring på det uventede eller på avvik fra det alminnelige; en måte å tolke eller forstå våre erfaringer på, på nye måter. De vil formidle til andre hvem vi er, og vil være en måte å gi rammer og orden til erfaringer på, ved å skille ut det *uviktige* og fokusere på det *viktige*. Narrativer er en måte å regulere og formidle følelser på, og til å bruke språkets muligheter på. Overbevisningskraften ligger i hvor godt historien fortelles og i hvilken grad den er tvetydig og kan tolkes, ikke i hvor sann den er. Gjennom narrativer kan samfunnets normer og moral formidles uten moralisme. Det gir oss en opplevd identitet, et selv. Og narrativer kan gi opplevelsen av utvidet perspektiv ved plassering av erfaringer i en større sammenheng. (Lundby 1998).

I følge Barbara Czarniawska (1997) dreier fortellinger seg om å overføre budskap. Fortellinger har eksistert gjennom myter, legender og litteratur opp gjennom tidene. All historieskrivning er påvirkning, og den som har den sterkeste fortellingen skaper historien. Verden forandres kontinuerlig og den forstås av oss ut fra hvem det er som har hatt anledning til å lage fortellingen. Ved å definere virkeligheten og skape fortelling blir mening dannet. Det å være

menneske er å søke mening. Mennesket knytter mening til det bevisstheten er rettet mot (Bjartveit og Kjærstad, 1996). Karl E. Weick (1995) sier at meningsdanning er å gi mening til det som er overraskende, ukjent eller på en eller annen måte vanskelig for oss å forstå. Det er en fortolkningsprosess, fordi mennesket har behov for å forstå.

Gardner har studert ulike ledere for å se om det er noen fellestrekk som definerer deres suksess og spesielt evnen til å påvirke. I boken *Leading Minds* (1996) identifiserer han at fortellingen som ledere har bygget opp gjennom liv og handlinger er en viktig bidragsfaktor i ledelse. Dette vil i praksis si at motivasjonen og effektiviteten til de som skal ledes, øker gjennom en leder med en sterk fortelling. Gardner (1996) snakker om "leadership as storytelling". Lederen definerer virkeligheten (makt) og vil således eie universet. Fortellingen må knytte seg autentisk til lederens livserfaringer og handlinger. Fortellingen skaper identitet i gruppen. Det er imidlertid aldri bare én fortelling, slik at det vil alltid komme andre fortellinger og konkurrere om virkelighetsdefineringen.

Det er viktig at fortellinger ikke blir sett på som et konstruert ledelsesverktøy. Mennesker har alltid fortalt, trodd på og levd fortellinger. Det er derfor viktig for en leder å bruke sine fortellinger i relasjon til fortellingene tilhørerne allerede lever med og er opptatt av. Gardner (1996, 14) sier at dersom en fortelling skal få gjennomslag må den basere seg på å overskygge eller være en motfortelling til de rådende fortellinger. En leder må påvirke, og til og med endre tilhørernes identitet, gjennom å gjøre sin fortelling til en del av deres fortelling.

Gardner (1996,14) sier at en fortelling må være historien om lederen og hans gruppe(r) - hvem de er, hvor de kommer fra, hvor de er på vei, hva som må fryktes, hva som må kjempes mot, og hva det må drømmes om.

Kritikk av teorien

Gardner så på historiene i forhold til bestemte rammer: Et bestemt innhold (for eksempel om identitet eller medlemskap i gruppen), det avanserte nivå (for eksempel kampen mellom det gode og det onde, det relativistiske perspektiv), og verdisystemet som er nedfelt. En historie som handler om identitet for en person berører spørsmål av verdier eller gruppedlemskap for en annen, det

som er enkelt for én person er komplisert for en annen. Konteksten som en historie blir brukt i, identiteten til personen som forteller historien, og status for publikum som hører historien er minst like viktig som det manifesterte innhold i historien.

Historiske myter og fortellinger

For å skape mening av fortiden, var det nødvendig for fascismen å utforme en hukommelse; det måtte fortelles en historie som gav gjenklang hos alle italienerne, som konsoliderte styreformene, og etablerte en nasjonal samvittighet. Denne fortellingen sammenfalt med Italias fortid. Roland Barthes hevder at mytologier bidrar til å normalisere mening ved å gi den en naturlig forklaring og presentere den som permanent. (Falasca-Zamponi 1998). Romerne bygget omfattende mytologier, der spørsmål om liv og død, den fysiske og den åndelige verden, individuell og kollektiv identitet var levende utforsket. Den innovative lederen tar en historie som har vært latent i befolkningen eller blant ens tilhengere, og bringer ny oppmerksomhet eller en ny vri på den historien. Mussolinis genistrek var å identifisere historier og temaer som allerede eksisterte i kulturen, men som hadde vært dempet eller forsømt gjennom årene. (Gardner 1996,10).

Fascistisk propaganda og retorikk kan ikke forstås fullt ut uten henvisning til regimets økende besettelse med det gamle Roma. Selv om sivilisasjoner og bevegelser tidligere hadde identifisert seg tett med det romerske imperiet syntes de italienske fascistene å føle et spesielt tett bånd med sine imperialistiske forgjengere. Halvøya Italia ble forent i 1861 - den siste gangen halvøya hadde vært styrt av én makt var før det vestlige romerske imperiets fall i det femte århundre. Roma ble hovedstad i et samlet Italia i 1870 og dette er kanskje tidspunktet da myten om antikkens Roma våknet igjen. Mussolini så artefaktene fra Romas fantastiske historie som grunnlaget for en mytologi om et nytt imperium med Roma som hovedstad. Han var fast bestemt på å etterlate seg spor i Roma, å utforme den i sitt eget bilde. Men byens historie utfordret Il Duces innflytelse. Roma var 2675 år da Mussolini erklærte 1922 som året for den fascistiske æra. Roma skulle representere hans egen politiske ambisjon. Som referansepunkt brukte Mussolini antikkens Roma og dennes keisere – særlig Augustus. Mussolini skapte en direkte forbindelse mellom seg selv og

keiserne gjennom byggingen av *Via dell'Impero*, 1931- 1933. Åpningen av denne veien utslettet en av de mest ekstraordinære soner av byen hvor ulike lag av renessansen og middelalderens bygninger lå over ruinene av det gamle forumet. *Fori Imperiali* består av flere forumer – disse var sentrum for den romerske republikk og det romerske imperiet (noen var bygget av Augustus). Fra Colosseum hadde man klar sikt opp *Via dell'Impero* til *Palazzo Venezia* – fascistenes hovedkvarter i Roma. (Anker 1996). Og viktigst: paradegaten hans var rettet mot balkongen der Mussolini holdt taler for folkemassene som var samlet på piazzaen under og mot det mest storslåtte av de romerske monumenter, mens den gigantiske statuen av kong Victor Emmanuel II på *Altare della Patria* opplevde en definitiv marginalisering. Videre ble den paradegaten der styrkene til det nye kamplystne Italia paraderte rett foran det romerske folk, og takket være bruk som propaganda i filmaviser, foran hele nasjonen.

“Not a single day goes by without another document attesting the greatness of Rome returning to the sunlight. The earth seems eager to restitute the vestiges of what was once the greatest empire of history. Why should we deny the existence of some mysterious character in the fact that those findings, across the whole Europe, coincide with the fascist time, which has retrieved the symbols of Rome and ascribes to the Italian people the virtues that made of Rome so dominant and powerful?” (Mussolini, 1953, v.XXVI (13.9.1933) i Giardina 2008, 63).

Mussolini var besatt av Romas monumenter, de symboliserte sentralisert makt! I 1934 ble Mussolini den første sekulære hersker som reiste en obelisk. Og ettersom det var gått tomt for antikkens måtte han lage en ny. Denne reiste han på *Foro Mussolini*. I sin byplanlegging, særlig i Roma, førte jakten på en “italiensk ånd” til et tvangspreget ønske om å forherlige fortiden gjennom å skape en monumental og moderne by; han skulle tilbakeføre byen til fordums storhet. (Anker 1996).

I sin tale til den første borgermesteren i Roma i desember 1925, sa Mussolini: “My ideas are clear, my orders are precise. I am absolutely certain that they will become concrete reality. Within three years Rome must appear marvelous to all the world’s people, vast, ordered, powerful, as it was in the times of the first emperor, Augustus. [...] the ancient monuments of our history must return to greatness in the necessary solitude.” (Anker 1996, 2).

Mussolinis besettelse med Romas befolkning handlet mer om gjenskapning av myten om Roma enn om det å forbedre livet i Roma. For mens han snakket om å øke antallet romere avfolket byplanleggerne hovedstaden. Mens brede avenyer erstattet tettbefolkede bydeler gikk befolkningstallet faktisk tilbake. Bare gjennom å utvide bygrensene kunne Mussolini hevde at Roma hadde samme befolkningsstørrelse som på Augustus' tid. (Tusenvis av arbeiderklasse-romere ble tvunget ut av sine hjem og flyttet ut av byen.) En av de viktigste delene i Augustus' lovgivning var vektleggingen av familien som institusjon og statens støtte til denne, med spesielle privilegier for de som var gift og oppfostret barn, tung beskatning av ungarer, strenge straffer for umoral og *ius trium liberorum* (privilegier til familier med tre eller flere barn), forfremmelse for barnefedrene innen offentlige tjenester og i politikken. Denne politikken ble adoptert av Mussolini, som i sin tale til parlamentet 26. mai 1927 i tillegg til ungarsskatt anbefalte en skatt på barnløse ekteskap og fremfor alt en innsats for å gjenoppbygge landsbygda i Italia.

Forsøket på gjenoppbygging av landsbygda i Italia var ikke nytt. Landet har aldri vært i stand til å produsere nok korn til eget behov, og romersk historie inneholder hungersnød på hungersnød når forbindelsen med Svartehavet, med Asia, med Egypt eller med Afrika ble brutt og hvete ikke kom tidsnok fra utlandet. Sextus Pompeius' kontroll over havet under borgerkrigen som fulgte mordet på Julius Cæsar brakte nesten Roma til sultedød, og Octavian (senere kjent som keiser Augustus), som hadde opplevd denne faren, innledet, som Mussolini, en *Battaglia del Grano* (hvetekamp) like alvorlig som faktisk krig. Keiser Augustus gjorde et forsøk på å lokke folk til landbruket gjennom sin "tilbake til gården"-bevegelse. Mussolini oppmuntret til hveteproduksjon og videreførte Romerrikets propaganda. (Scott 1932).

Mens Mussolini prøvde å gjenskape Romas storhet som en hovedstad i verdensklasse, var hans politikk og offentlige holdning når det gjaldt de andre byområdene i Italia svært motstridende. Etter innflytelse fra italienske demografer som mente at vestens dekadanse var skyld i nedgang i befolkningstall, hevdet Mussolini at synkende fertilitet var årsak til Romerrikets fall. For at Italia igjen skulle kunne bli en dominerende makt måtte fødselstallene opp. Dette var bakgrunnen for at Mussolini gikk inn for en

distriktspolitikk som skulle bedre livet på landsbygda, oppmuntret til store familier og at kvinner igjen skulle konsentrere seg om rollen som mor og ektefelle. (Anker 1996).

Mussolini trakk paralleller mellom keiserens Roma og moderne Italia.

Han ga soldatene symbolet på den romerske makt, *fasces*. Han ga dem den gamle romerske hilsen og laget en ordening med militær og politisk organisering etter modell av de gamle romerske legionærene. Og kanskje det mest håndfaste, den mest dyrebare og symbolske besittelse som knytter det nye Italienske imperiet med det gamle imperiet er hovedstaden i begge. "Rome", skriver Mussolini: "[...]it has seen in the course of centuries imperial armies defeated under its walls. It has witnessed the decay of the strong and the rise of universal waves of civilization and of thought. Rome, the coveted goal of princes and leaders, the universal city, heir to the old Empire and the power of Christianity!" "Rome," sier han, "is destined to become once more the city which directs the civilization of the whole of Western Europe." (Scott 1932, 646).

Mellomkrigstidens Italia var et fattig land, demoralisert, og opprevet av fraksjonsdannende strid, svakt styre, nasjonal ånd, utenlandsk prestisje. Hvor kunne Mussolini finne en "parallell" til denne situasjonen i sin studie av romersk historie? Svaret er det Italia som keiser Augustus måtte forholde seg til, borgerkrigene som hadde herjet Italia og imperiet i hundre år - med store kostnader i liv og velstand, kollaps av næringsliv og handel, sjørøveri, sosial- og politisk uro hjemme, tap av prestisje i utlandet, misnøye, og religiøst forfall, arbeidsuførhet og svakt styre. Alt krevde drastiske tiltak, med undergang som alternativ. Octavian tok slike tiltak, og Fortuna var på hans side. En gutt på tyve år uten offisiell stilling, organiserte en hær "for egen regning og på eget initiativ" (ordene er hans egne), og med dette hjalp han senatet å knuse Marcus Aurelius' styrker før Mutina i 43 f.Kr. Når det utakknemlige senatet forbigikk den ungdommelige velgjører, marsjerte han mot Roma, og ved sine veteraners dragne sverd dikterte Octavian betingelsene til en kuet og hjelpeløs by. Han ble valgt til konsul, leder av regjeringen, uten videre. For en tid ledet et triumvirat bestående av Octavian, Antonius og Lepidus staten, men den romerske verden trengte én herre, ikke tre. Octavian seiret, men en større kamp lå foran ham. Han måtte etablere en regjering som ville fungere og kunne ta på seg den enorme oppgaven med etterkrigstidens gjenoppbygging. (Scott 1932, 648).

I følge Giardina (2008) hadde Mussolini benyttet mytene om Roma – med en mengde positive referanser - selv før det fascistiske partiet ble opprettet.

Mussolinis dominerende fortellinger

Visse typer historier vil typisk bli dominerende - spesielt historier som gir en tilstrekkelig og tidsriktig følelse av identitet til personer som lever i et samfunn. (Gardner 1996, 22). Mussolinis dominerende fortellinger er knyttet til at de nye folkemassene er det viktigste elementet i italiensk politikk; fascisme, grunnlagt på blodig kamp, bør regjere øverst; romerske dyder skulle gjenopprettes; og individet er underlagt staten.

Forankret i visse anti-opplysnings-holdninger, dreier Mussolinis fascistiske historie rundt en erklæring om at staten og nasjonen var de dominerende kreftene i livet, og som alle enkeltpersoner måtte love total lojalitet mot. Samlet under tegnet *fascis* ville borgere i en fascistisk stat stå oppreist, de ville være i stand til å møte de truslene som utgjøres av individualisme, demokrati og internasjonal kommunisme. Ideen om en allmektig leder ble viktig - som Mussolini sa: “en mann som er hensynsløs og energisk nok til å gjøre rent bord.” Mussolini erklærte da han kom til makten: “Vi er italienere - kun italienere. Nå som stål har møtt stål, kommer et eneste rop fra våre hjerter: Viva l’Italia!” (Gardner 1996, 256).

Blod, via myten om vold, ble forbindelsen mellom første verdenskrig og maktovertagelsen. Fascismen brukte begrepet *revolusjon* som referanse til Mussolini som statsleder. Mussolini var selv klar over at hans bruk av begrepet var kontroversiell. Og i perioden vi her snakker om handlet *revolusjon* om vold, og radikal endring. (Falasca-Zamponi 1998). I virkeligheten var det minimalt med vold knyttet til marsjen mot Roma. Og det var heller ingen umiddelbar endring i det politiske system som følge av marsjen. Etter forhandlinger ble Mussolini tilbudt en viktig rolle i en koalisjon mellom konservative og nasjonalister, men han foreslo at han ville danne sin egen regjering. Og helt uventet så aksepterte kongen dette. Mussolini ble dermed offisielt utropt til statsminister 30. oktober 1922. Etter utnevnelsen samlet alle svartskjortene – som hadde ventet utenfor Roma - seg og marsjerte inn – en ren parade (Bosworth 2002). De første to årene Mussolini satt som statsleder fulgte han reglene til tradisjonelle politiske systemer. Men Mussolini sluttet aldri med

å referere til hendelsene i oktober som *revolusjon*. I sin tale i Milano, 4. oktober 1924, understreker Mussolini: "Like it or not, in October 1922 there was an insurrectional act, a revolution, even if one can argue over the word. Anyway, a violent take-over of power. To deny this real fact [...] is truly nonsense." (Falasca-Zamponi 1998).

Via retorisk omvei ble fascismens etiske særpreg bevist gjennom blodsutgytelsene før marsjen mot Roma gjentatt 17. oktober 1932, under feiringen av 10-års-jubileet til revolusjonen: "Among all the insurrections of modern times, ours has been the bloodiest [...] The conquest of the Bastille only required a few tens of dead [...] The Russian revolution did not cost more than a few tens of victims [...] Our revolution during three years has required large sacrifice of young blood." (Falasca-Zamponi 1998).

Mussolini representerte det Gode i regimets fortelling, og han konfronterte det Onde i kamp der en persons ødeleggelse var det samme som en annens redning. Hvis det Gode skal vinne må det Onde undertrykkes. Følgelig for at Mussolini skal bekrefte både seg selv og sine etiske imperativer, trengte han å overvinne de onde elementer som det liberale demokratiske systemet eller den borgerlige parlamentariske kultur. (Falasca-Zamponi 1992, 86).

Først presenteres dyd, så innføring av krefter som forsøker å undergrave *dyd*, og til slutt frigjøringen av dyden fra det onde, etter en spektakulær, voldelig handling. Man må imidlertid huske at først blir ikke dyden gjenkjent, selv om den senere triumferer. Dramaturgien om dyd ble benyttet av Mussolini under invasjonen av Etiopia. (Falasca-Zamponi 1992, 87). Antagonismen mellom Italia som det invaderende land og de andre landene som fordømte dette var kampen mellom det diskriminerte landet som ønsket å sivilisere og bringe lys til underutviklede regioner og supermakter som ville nekte Italia en del av koloniene eller "a place in the sun" som den fascistiske retorikken kalte det. Folkeforbundet påla Italia økonomiske sanksjoner. Disse sanksjonene medførte sterke reaksjoner i Italia. Sanksjonene ble kalt *den økonomiske beleiringen*. Aviser, offisielle dokumenter og filmaviser satte antall dager med *økonomisk beleiring* under dagens dato. Hele det italienske folk var dermed retorisk involvert i kampanjen hvis opprinnelse lå i den ideologiske diskursen om den store urettferdigheten Italia var påført. Støtte og sympati til fascismen økte i denne perioden. (Falasca-Zamponi 1992, 87).

Også talene til Mussolini hadde den samme dramaturgien. Vi kan for eksempel se på talen Mussolini holdt 2. oktober 1935 mens spørsmålet om Abessinia (Etiopia) sto på spill, og Italia hadde fått en advarsel fra Folkeforbundet. Målet var å vise hele verden at det var entusiasme og samhold i Italia. Italienerne, Mussolini og staten (dyd) var en samlet enhet, klar til å møte motgang både i Abessinia og i Folkeforbundet (de Onde). Mussolini erklærte høytidelige at Italia gjorde noe som var nærmest umulig for å hindre krig (bekreftelse av dyd): “A solemn hour is going to strike in the history of our fatherland. Twenty million Italians are occupying at this moment the squares of all Italy. Never was seen in the history of humankind a more gigantic spectacle. Twenty million men: one only heart, one only will, one only decision. [...] It is not only an army aimed at its own objectives, it is a whole people of forty-four million souls against whom they are trying to inflict the worst injustice: that of depriving us of a little place in the sun. [...] With Ethiopia we have waited patiently forty years! That is enough! [...] To the economic sanctions we shall oppose our discipline, our sobriety, our spirit of sacrifice. [...] To war activities we shall answer with war activities. [...] But let us say it another time, in the most categorical way [...] that we shall do all we can so that this conflict of colonial character will not assume the character and implications of a European conflict. [...] And it is against these People to which humanity owes some of its main conquests, and it is against these People of poets, artists, heroes, saints, sailors, transmigrators, it is against these People that they dare to speak of sanctions. Proletarian and fascist Italy, Italy of Vittorio Veneto and of the Revolution, stand up! [...] a cry of justice, a cry of victory!” (Mussolini IX i Falasca-Zamponi 1992, 88).

Dramaturgien om dyd, som regimet brukte om sitt forhold til de europeiske stormaktene, fortsatte i Mussolinis fortelling om “den angripende part” i den italiensk-etiopiske konflikt, dvs. etiopierne selv. Abyssinerne spilte nesten en sekundær rolle i Italias moralske drama, de ble aldri vurdert reelle og likeverdige samtalepartnere i Italia om det koloniale problemet, og Mussolini opprettholdt alltid en avvisende tone mot dem. Koloniene, hevdet Mussolini var en rettighet for siviliserte land, uansett grunn for igangsetting av deres erobringer. Ved å kalle det et kolonispørsmål vurderte Mussolini Italias krig i Afrika som en naturlig og nødvendig del av den ekspansjonistiske prosessen. Det var kriger og kriger, skrev Mussolini i sin appell til de europeiske studenter da han forsvarte Italia fra anklagen om at invasjonen fremprovoserte en

europaisk krise: "Black Shirts of the Revolution! Men and women of all Italy! Italians and friends of Italy beyond mountains and seas: listen! The General Badoglio cables me: "Today, the fifth of May, at four P.M., at the head of the victorious troops, I entered Addis Ababa. During the thirty centuries of her history, Italy lived many memorable hours, but today's is certainly one of the most solemn. I announce to the Italian people and the world that the war is over. I announce to the Italian people and the world that peace is reestablished." (Mussolini X i Falasca-Zamponi 1992, 89). I denne begynnelsen av sin viktige tale om seier, understreket Mussolini slutten av krigen og opprettelsen av fred. Senere kunngjorde han: "Ethiopia is Italian!" Mussolini måtte vise at det han forsvarte var verdifullt og skulle råde over onde krefter, den dramatiske stilen i talene og gestene var for å understreke dette; det demonstrerte hvor viktig det som sto på spill var.

Hver vellykket president må presentere en sammenhengende og overbevisende fortelling om sin egen plass i historien. (Gardner 1996, 52).

Motfortellinger

Hva skjer når en rekke ulike - og ofte klart motstridende - historier konkurrerer om oppmerksomhet, aksept og maktstilling mellom ulike medlemmer av et publikum? Hver fortelling møter motfortellinger, og hver ny fortelling skaper motstand. (Gardner 1996, 42). Folk som ikke praktiserer det de selv mener til er hyklere og hyklery demper effekten av deres historier. (Gardner 1996, 9). Mussolinis motfortellinger var: monarki, demokrati, moderasjon, ytringsfrihet, katolsk sosialisme, og den spesielle rollen til bønder og arbeidere. Mussolini er en hykler og en bølle.

Han var leder for regjeringen, men statsoverhodet var fortsatt kongen, Victor Emmanuel III, og dermed ble regimet styrt av et to-mannsvelde. Kongens makt var på ingen måte liten eller ubeskyttet, for den fant sin garanti blant monarkistene i en stor del av landet, og fremfor alt, i hærens lojalitet: offiserer og soldater sverget lydighet til kongen, ikke til regimet, nasjonens symboler på uniformene og flaggene var ikke fascistenes symboler. (Melograni 1976, 235). Mussolinis autoritet var helt avhengig av kontroll over hele beslutningsapparatet. Etter at han tok makten måtte Mussolini forhandle med de eksisterende institusjonene for å gjennomføre en såkalt juridisk revolusjon.

Den eneste måten det nye regimet kunne vokse på var gjennom samarbeid med gammel og ny elite. (Musiedlak 2009).

Han makte til moderasjon men levde selv ekstravagant: etter oktober 1914 overtok han borgerskapets livsstil og begynte med ridning og bilkjøring; han flyttet familien til stor leilighet, fortsatte med fektetimer og dueller, drømte om å fly og tok flytimer. Familien Mussolini var svært kostbar. (Bosworth 2002).

Når det gjaldt ytringsfrihet var det mange som var sterkt uenige med ham.

Propagandaen sa det var fascismen som var midtpunktet i italiensk identitet, men historikere sier det var katolisismen, familien, ost og religion. (Bosworth 2002).

Gjennom pakten med Vatikanet hadde den revolusjonære Mussolini kommet til enighet med den mektigste konservative kraft i det italienske samfunn. Og til tross for kampen mot bolsjevikene hadde han ordnet bilaterale handelsavtaler mellom Sovjetunionen og Italia signert 1933. Disse omhandlet våpenhandel, fly og avtaler om båtbygging. (Bosworth 2002).

Spredning av fortellinger

Tradisjonelt ble historiene overført muntlig ved bålet eller av politiske og religiøse ledere til sin tilhengerskare. De første megafoner og mikrofoner blir nesten primitive i sammenligning med radio, kino - og for ikke å snakke om den globale informasjonsspredningen vi ser i dag - og radio og kino medførte en helt annen måte å fortelle historier på og ikke minst nådde man en stor gruppe raskt. Nøye iscenesettelse bidro vesentlig til at mytene omkring Mussolini og fascistene ble spredd. Partisekretær Achille Starace var designer av mytene (Bosworth 2002, 345): Ukentlig mobiliseringsparade, sportslige aktiviteter, slagord som: "Mussolini har alltid rett", "Lost if hated", "Live their days as lions and not waste a century as sheep", "Must believe, obey and fight", "With book and rifle, perfect fascist - we shall forge ahead" (hylekor). Som totalitær leder var Mussolini innstilt på spredning av mytene og fortellingene. Han tok kontroll over pressen og satte opp et massivt propaganda-apparat. Overlevelsen av egen historie var avhengig av hans legemliggjørelse, og av hvordan den ble mottatt av medlemmer av den yngre generasjon. Derfor ble det gjort en enestående innsats for å sikre at

utdanningssystemet skulle bli den viktigste formidler av gjeldende ideologi. (Gardner 1996).

Akademikere på 1920- og 30-tallet ble oppfordret til å fremme og utvikle ideen om at den italienske fascistiske bevegelse var en arv fra det gamle Roma. Men dette synet ble også farlig forbundet med rase og etnisitet. *The Institute of Roman Studies* ble dannet i 1925 av Carlo Paluzzi og det var betrodd oppgaven med å formulere en “sammenhengende fascistisk klassisisme”, og å spre ideologien gjennom universitetets forelesninger og vitenskapelige tidsskrifter som for eksempel “Roma”. Paluzzi hevdet at fascismen var “gjenfødselen” av den antikke sivilisasjon.

I følge Melograni (1976) var det flere grunner til Il Duce-kulten ble så utbredt. Det ene er selvsagt innholdet i det Mussolini selv formidlet, og det andre er skillet mellom Mussolini og fascismen. Regimet krevde ikke at alle italienere skulle bli fascistere, selv om de var innskrevet i partiet. Det foretrakk at menn som hadde roller med stort ansvar, fra politimesteren til prefekter skulle forbli utenfor de indre anliggender i fascistbevegelsen.

Den andre årsaken er å finne i propagandateknikker. Pressen hadde en dominerende rolle, men Mussolini begynte å interessere seg for kinoens og radioens rolle etter 1934: kinoer ble tvunget til å vise en propaganda-dokumentar ved hver forestilling og radioen overførte politiske kommentarer til dagens hendelser, samt Mussolinis taler. Radiopublikummet var ikke stort: 176 000 i 1931, 800 000 i 1937, 1 170 000 i 1939. Imidlertid ble tusenvis av høyttalere installert på byenes og landsbyenes piazzaer for å avspille Il Duces taler. Mussolini var svært fornøyd med sitt eget propagandaapparat før han oppdaget den overlegne kvaliteten på den nazistiske propagandaen etter at Hitler kom til makten. (Melograni 1976, 231)

Mussolinis suksess er den tredje grunnen. Og Mussolini var smart nok til å gjøre ganske beskjedne prestasjoner til mesterverk. Det var ingen opposisjon som kunne kritisere dem, og det var ingen fri presse. For avisene var det også forbudt å trykke nyheter om kriminalitet på fremtredende plass. Studier av dagspressen fra perioden gir inntrykk av at Italia var et idyllisk land uten tyver, mordere, jernbaneulykker eller oversvømmelser. En journalist som gjorde jobben samvittighetsfullt ville blitt straffet. Samtidig var bare noen få

utenlandske aviser til salgs i Italia, og de kommenterte sjelden italienske anliggender. (Melograni 1976, 231).

Myndighetene undertrykte all form for uenighet, og en svært effektiv politistyrke var til stede. I 1926 utstedte regimet lover “for forsvar av staten”, og satte opp en særdomstol som dømte folk til døden uten en normal rettssak, og idømte husarrest under politiets oppsyn. I årene fra 1926 til 1943 ble rundt 5000 personer dømt av særdomstolen. Om lag 10.000 ble sendt til husarrest, inkludert mennesker anklaget for ikke-politiske forbrytelser. Tjuefem personer ble dømt til døden. Dette er ingenting sammenlignet med de skremmende grusomhetene til Hitler-regimet, eller med de mange millioner sovjetiske borgere som døde under den stalinistiske undertrykkelsen. De italienske fascistene begynte ikke å torturere og drepe før 8. september 1943, under Saló-republikken der Mussolini var tyskernes marionett-leder. (Melograni 1976, 232).

Historiske utstillinger og levendegjøringer fremviste et hellig fundament for fascismens fellesskap. Dramatisering av martyrenes blod, lovprisingen av de gamle romernes dyder, vold, personlige vitner osv gjorde at italienerne skulle føle at de tilhørte en delt fortid, en felles fortelling. *The 1932 Exhibit of the Fascist Revolution* var en iscenesettelse av mytene. Tematikken var fascismens fremgang og fokuset på årene frem til maktovertagelsen og revolusjonen, fra 1914 til 1922. Temaene var krig, heltomot og offer. I september 1937 åpnet utstillingen som feiret 2000 år siden Augustus’ fødsel; *Mostra Augustus della Romanità*. (Falasca-Zamponi 1998).

Etter at *Fascio* ble vedtatt ved lov å være den italienske stats symbol, 12. desember 1926, figurerte dette symbolet på alt fra dokumenter til leker, parti-buttons til kumløkk, monumenter, frimerker osv. (Falasca-Zamponi 1998). Mussolini ble fotografert enormt mye – 30 millioner bilder! – 2 500 positurer. Disse ble sendt rundt som postkort, eller gjennom pressen. Det nye når det gjeldt Mussolinis bilder var at han ofte viste seg i bar overkropp og ble fotografert svettende (svømmende, på ski, innhøsting etc.). (Bosworth 2002).

Levendegjøring

Det er viktig at en leder er en god historieforteller, men det er like viktig at lederen legemliggjør historien i hans eller hennes liv. (Gardner 1996)

Mussolini inkorporerte fortellingen om seg selv ved å portrettere seg selv som hardtarbeidende. Helt siden 1923 hadde Lord Curzon (utenriksminister, Storbritannia) erklært at Mussolini var “en mann med fantastisk energi og jernhånd”. Godkjenning for dyrkingen av Duce kom fra alle mulige hold, selv fra de minst ventede. (Melograni 1976).

Ledere oppnår suksess ved å beskrive og løse viktige sider i sitt eget liv, og de forsøker å forandre måten ulike tilhører tenker på for å oppnå ønskede endringer. (Gardner 1996, 15).

I sin selvbiografi skrev Mussolini: “I have never, with closed eyes, accepted the thoughts of others when they were estimating events and realities either in the normal course of things or when the situation appeared exceptional. I have searched, to be sure, with a spirit of analysis the whole ancient and modern history of my country. I have drawn parallels because I wanted to explore to the depths, on the basis of historical fact, the profound sources of our national life and of our character, and to compare our capacities with those of other people.” (Scott 1932, 645).

Det er viktig for ledere å kjenne sine historier, få orden på dem, å kommunisere dem effektivt, særlig til dem som er delvis rivaliserende fortellinger, og fremfor alt å legemliggjøre i livet historiene de forteller. (Gardner 1996).

Gjennom utrettelig skriving og taler oppnådde han innflytelse over andre som han inspirerte til en grunnleggende endring av sosiale, økonomiske og politiske krefter i landet.

Ledere oppnår sin effektivitet hovedsakelig gjennom historiene de forteller. Og i tillegg til å kommunisere historier så er de personifiseringer av historiene. De formidler sine historier gjennom livet de selv fører, og gjennom eksempler søker de å inspirere i sine tilhengere. Fortellingene må være tydelig for dem som de håper å påvirke. (Gardner 1996, 9).

Hvis en leder som Mussolini kaller sine tropper til å være modige, teller det om han selv opptrer fryktløs. Han tilhørte en generasjon av verdensledere som ikke hadde studert. Men han dro ut for å utforske og kanskje erobre resten av verden. Han valgte journalistikk og politikk som karrierevei. Og han deltok aktivt i den første verdenskrig. (Gardner 1996, 248).

For italienerne var det kaotiske i deres personlige liv bakgrunnen for at Mussolinis fascistiske “løsninger” virket fornuftige. Av kaos må man lage en større og altomfattende orden. I førkrigstiden var den kommunistiske appell

generell for arbeidere og bønder; for å kaste fiendtlige, dominerende, imperialistiske krefter hjemme og i utlandet. (Gardner 1996, 257).

I organisasjoner konkurrerer fortellinger mot hverandre i en darwinistisk kamp for herredømme. En konsekvens av dette er et en leder må evne å se motfortellingene. Mussolinis fall skyldes blant annet at han ikke evnet å se motfortellingene som vokste frem. Han jobbet utrettelig, og var kjent for (og verdsatt av) sine landsmenn. I en tid da personlige synder ble ignorert eller tilgitt av pressen, ruvet han som større enn livet. (Gardner 1996, 261). I den grad Mussolinis laster som kvinneforfører var kjent, økte det noen ganger hans magnetisme, men slik nytelsessyke kan også ha underminert hans troverdighet da han oppfordret andre til å ofre. (Gardner 1996, 261).

Delkonklusjon

Narrativer er relevant fordi man ikke bare forteller historier men lever dem. Jeg har her illustrert hvordan Mussolini brukte narrativer slik at de blir rammen som regimet bygde bildet av seg selv i, og det er innen fortellingene det ble etablert en kommunikasjon med befolkningen. Den narrative strukturen har også en potensiell forklarende rolle i spørsmålet om den populære mottakelsen av fascismen. Mussolini og regimet benyttet narrative koder til å fortelle sin egen historie, skape mening, og å tolke virkeligheten. Gjennom eksempler på myter om antikkens Roma, dennes herskere, og den fascistiske revolusjon oppnådde Mussolini å påvirke sine følgere. Han konstruerte og kommuniserte på en overbevisende måte en klar og overbevisende fortelling; han verdsatte sitt publikum, herunder dets skiftende overbevisning; og legemliggjorde de viktigste linjene i fortellingen gjennom sitt eget liv.

Mussolini regjerte sammen med en allerede befestet institusjon som monarkiet, men han smeltet også den universelle appellen til katolisismen (spesielt etter at han innstiftet Lateranoverenskomsten i 1929) med sin ideologiske projeksjon av det fascistiske Italia. (Kallis 2006).

Da Augustus kom til makten, lengtet verden etter fred over alt og velstand og arbeid og mat og lykke. Han ga verden alle disse tingene, *Pax Augusta* var overalt, store offentlige og private virksomheter gav arbeid og brød og komfort; handelen ble stimulert gjennom sikkerhet og fred, og gavmildhet fra

keiseren og av de velstående gav publikum spill og leker og villdyr-jakt og store bad og muligheter for glede og overskudd. Verden var fornøyd så lenge imperiet ga *Panem et Circenses*, og så lenge besto imperiet. Mussolini fant en parallell til vår egen tid i det keiserlige Roma; i Augustus' Italia og Romerriket. Mussolinis gjerninger og ord var et resultat av hans lesning av romersk historie og tegning av paralleller. Symboler fra fortiden og deres betydninger for et moderne Italia var overalt i italiensk liv i mellomkrigstiden.

Mussolini var inkarnasjonen av Romeren, og samtidig personifiseringen av store menn som Cæsar og Augustus. Italienerne så seg selv som romere takket være ham, men ville de ha fortsatt å være romere etter at kunstneren som hadde dannet folkemassene var forsvunnet? (Giardina 2008).

Hva førte til Mussolinis destruktive løp? (Underproblemstilling 3)

Teori

Det som styrker den karismatiske lederen forårsaker også karismaens skyggeside. Ledelseslitteraturen som omhandler karismatisk lederskap og narsissisme bruker ulike begreper om karisma og karismaens skyggeside, narsissismen. Conger og Kanungo (1998) bruker begrepet *karisma* om begge deler, men bruker begrepene *positiv* og *negativ karisma*. Maccoby (2004) bruker begrepet *narsissisme* om begge deler, men bruker begrepene *produktive narsissister* kontra *uproduktive narsissister*.

Conger og Kanungo (1998) identifiserte også *skyggesiden av karisma* inkludert ekstrem narsissisme, der en leder mister kontakt med virkeligheten og leder andre mot sine egne egoistiske mål på organisasjonens bekostning. Conger og Kanungo mener de kan skille mellom positivt og negativt karismatisk lederskap ved hvorvidt lederens mål er egoistiske eller rettere tenderer mot altruistiske, sosiale og kollektive mål. Maccoby (2004) skiller mellom produktive og uproduktive narsissister. Han argumenterer for at større-enn-livet-ledere nesten er uunngåelig drevet av et behov for anerkjennelse, makt og egenreklame. Dette er nøkkelen til deres suksess, og av og til deres undergang. Slike ledere har en tendens til å uttrykke en klar visjon og er i stand til å inspirere tilhengere gjennom sin karisma og sine kommunikasjonsegenskaper. På den negative siden er de ofte følsomme for kritikk, følelser, er dårlige

lyttere, har manglende empati, har en avsmak for veiledning og utvikling, og er sterkt konkurrerende.

Kritikk av teorien

Kritikken av teorien vil her være den samme som kritikken av teorien om karismatisk ledelse; det vil si at teorien er veldig knyttet til enkeltpersonen som sentral i å bære frem mening. Mussolini utvikler seg og sitt eget ståsted. Forventningene til ham og hans forførelse av seg selv førte til endring hos Mussolini selv. Endringen er også en konsekvens av ledelse. Endring i kontekst – det er enklest å være karismatisk leder i tider med krise og kaos.

Karismaens skyggeside

Narsissisme er vanlig blant ledere fordi det er en av styrkene som driver dem mot å søke makt: det er makten til å gjøre deres visjoner til virkelighet. En slik situasjon kan bety at lederen ikke klarer å oppdage viktige endringer i konteksten, de nødvendige ressursene som kreves for å oppnå visjonen og en overdrivelse av omgivelsenes behov. I praksis kan lederen bli blendet, og finner bare informasjon som støtter hans eller hennes syn og ignorerer det de uenige i. Denne situasjonen kan bli forverret når andre personer i organisasjonen ikke klarer å utfordre lederens visjon, enten på grunn av frykt for konsekvenser, eller over-avhengighet og tillit til lederens vurderinger. (Maccoby 2004).

Niccolò Machiavelli skrev boken *Fyrsten (Il Principe)* på 1500-tallet.

Hensikten med boken var å vise hvordan en leder ved hjelp av hard maktbruk kunne sikre orden og makt i et samfunn. En tyrann er bare en person som gjør det som er nødvendig for å oppnå og opprettholde egen makt under vanskelige forhold. Kort sagt er hans personlighet uendelig tilpasningsdyktig. Niccolò Machiavelli gikk lenger når han i *Fyrsten* sier at skaperen av en ny stat, i motsetning til en som kommer til makten legitimt og regjerer over en etablert regjering, må opptre som en tyrann for en stund. (Glad 2002, 4). Som Machiavelli hevdet i *Fyrsten* (2003), målet om å etablere et nytt regime krever en mann med en natur som får ham til å være like bedragersk og grusom som situasjonen krever. En nyetablert fyrste, sier han, må være så grusom som nødvendig for å sikre seg, og etablere et rykte for grusomhet. (Machiavelli 2003, 49).

I 1928 ble det dokumentert at Mussolini faktisk så seg selv som Machiavellisk. Han kalte Machiavellis fyrste “statsmannens fremste guide.” Og [la til] med eksemplarisk åpenhet, “Jeg ønsker å bevare en direkte kontakt mellom Machiavellis lære og mitt liv [...] mellom hans og min regjeringspraksis [...] Machiavellis navn har kommet, med rette eller urette til å innebære umoral” (Bosworth 2002). Mussolinis styre i Italia var en demonstrasjon av mange av fyrstens idealer, men disse idealene var ikke nødvendigvis Machiavellis idealer. Mussolini viser sterke følelser for italiensk patriotisme, noe Machiavelli også gjør i de avsluttende kapitlene av *Fyrsten*, imidlertid er det andre sider ved hans styre som ikke følger Machiavellis andre idealer. Machiavelli var republikaner. Mens Machiavelli tenkte at et fyrstedømme kunne spille en viktig historisk rolle under visse omstendigheter foretrakk han klart regjeringer som opererer under lover egnet en republikk. Han hadde imidlertid en sterk aversjon mot det religiøse etablissementet på den tiden og fulgte sjelden kirkens lære. (Bjartveit, forelesning, 2. samling, 24.11.09). Imidlertid brukte Mussolini primært læren i *Fyrsten* til å danne sine egne idealer. (Bosworth 2002).

Il Duce var en Nietzsche-kjenner og -beundrer. Han var forført av Nietzsches filosofiske begrep *overmennesket* (Nietzsche 1998) og opphøyelsen av vitalitet og vilje til å søke makt. Mussolini verdsatte uten forbehold filosofens lidenskapelige hat mot kristendommen. Mussolini skrev i 1908: “Massene vil aldri forstå at en høyere grad av ondskap er nødvendig slik at Supermann (*overmennesket*) vil lykkes [...] Alt som eksisterer må ødelegges.” (Wolin 2004, 59-60).

Helt fra tiden da han bare var en ukjent politisk agitator har Mussolini følt at han kom til å oppnå store ting. De som kjente ham som ung mente Mussolini hadde ambisjoner om storhet, fiksering om å gjøre seg bemerket i historien, pint av ønsket om å bli en mann utenom det vanlige. (Gentile 1998).

I en politirapport fra 1919 skriver en politibetjent: “He is extremely ambitious. He is motivated by the conviction that he represents a considerable power in Italy’s future, and he is determined to make that power count. He is a man who will not settle for a subordinate position. He wants to be outstanding and dominant.” (Gentile 1998).

Oppnåelse av absolutt makt kan fungere som en slags narkotika. Som Volkan (1980) har bemerket, kan den narsissistiske lederen under visse historiske omstendigheter være i stand til å strukturere en ytre verden som støtter hans grandiositet. (Volkan 1980 i Glad 2002, 25).

For det første brukes hans kontroll over det politiske miljøet til å vinne støtte for den storslåtte visjonen om ham selv. Han kan forlange en uvanlig respekt fra sin indre krets og forlange tilbedelse. For det andre kan makten brukes til å eliminere hans fiender og forhindre enhver kritikk. Selv belastninger fra fortiden kan bli utryddet. Beruset av hans tidlige suksesser, har tyrannen en tendens til å komme til et punkt der han ikke lenger tror han må være forsiktig og blir overbevist om at han kan handle ut sine mest ekstreme fantasier. (Glad 2002, 25-28). Men absolutt makt, paradoksalt nok, er skikket til å resultere i enda mer ekstrem adferd. Når han først har fått absolutt makt, kan han handle ut grandiose fantasier som han hittil hadde holdt i sjakk. Fantasier er imidlertid ikke gode rettesnorer for handling. Ettersom den brutale og tilsynelatende uberegnelige oppførselen tiltar, skaper han nye fiender. (Glad 2002, 33).

Mussolini fikk etter hvert overdreven tro på seg selv og sine egne evner. Han begynte etter hvert å tro på sine egne myter. "Early successes convince leaders of infallibility of their ideas and intuition." (Conger & Kanungo 1998, 220).

Besøkende kom i hopetall: Mahatma Gandhi, Ramsay MacDonald, Churchill, universitetspresidenter, forfattere og næringslivsledere. Hans suksess gjorde ham enda modigere for nye eventyr.

Styrken i den karismatiske relasjon og den sterke identifiseringen med lederen og hans visjon kan utvikle seg til en belastning. Gjennom manipulasjon og kommunikative evner føres følgerne på avveier og gis inntrykk av at lederen har kontroll. (Conger og Kanungo). Mussolini omga seg med troende – som ikke stilte spørsmål eller var kritiske til hans manglende ferdigheter.

Hans autoritære lederstil skapte inngrupper og utgrupper. Han ga fordeler til sine nærmeste støttespillere. Han stolte ikke på noen og rådførte seg ikke med noen. Conger og Kanungo (1998, 223) sier at karismatiske ledere i store byråkratiske organisasjoner ikke bygger opp kritiske nettverk og de undervurderer de nødvendige politiske ressursene. Det er ikke uvanlig å undervurdere omgivelsene og tro at en selv har spesiell innsikt.

Målene til lederen kan reflektere problemer dersom de er egoistiske mål basert på dårlige vurderinger av situasjonen og dersom lederen er blind for barrierer eller mangel på ressurser. De vanligste problemene er at målene er for egoistiske; utilstrekkelig vurdering av ressurser og politisk støtte; og urealistisk vurdering av omgivelsene. (Conger & Kanungo 1998, 219). En uproduktiv narsissist mangler et ankerfeste og selvinnsikt og blir dermed en urealistisk drømmer. De har tendenser til å være pompøse og tro på egen storslagenhet og er lite tillitsfulle mot andre. (Maccoby 2004).

Selv om keisere i antikkens Roma ble myrdet, ble republikken aldri gjenopprettet. Grunnen er enkel: Hadde republikken kunnet fullføre oppgaven med å styre den romerske staten effektivt, ville den aldri ha falt i første omgang, og imperiet ville heller ikke ha eksistert. Selvfølgelig når et parti er så grundig identifisert med en person, undrer en hva som vil skje når den dominerende personlighet forsvinner fra scenen. Spørsmålet om etterfølger var av største betydning for de romerske keiserne. Augustus og hans umiddelbare etterfølgere holdt alltid den øverste makt i familien, og ofte førte det til katastrofe. (Scott 1932). Det er ikke uvanlig at karismatiske ledere har problemer når det gjelder etterfølgere (Conger & Kanungo 1998, 236). Mussolini styrte Italia i tjue år uten å opprette en styrende klasse. Han ville ikke opprette etterfølgere. Og han ville ikke skape en etterfølger fordi regimet forutsatte avpolitisering, kompromiss, statens overvinnelse av partiet, bruken av statsbyråkratiet: fordi en fascistisk herskerklasse ville ha endt med å redusere lederstatusen. Ingen skulle sette ham i skyggen! Ingen måtte fremstå som en mulig etterfølger. En opposent av regimet skrev i 1934 at Mussolini var helt sikker på at hans opprettelse ikke ville overleve ham. Derfor var Mussolini helt likegyldig til fremveksten av en politisk klasse, han var fiendtlig mot alle som tiltrakk seg sympati. (Melograni 1976, 224-225).

Regimet fant ikke samlende elementer i en idealistisk bevegelse eller i en intern fiende. Noen ganger var en utenforliggende fiende en samlende faktor – for eksempel under de økonomiske sanksjonene fra Folkeforbundet 1935-1936. Hele regimets dreiepunkt var Il Duce-kulten. Millioner av italienere guddommeliggjorde Il Duce. Folkemassene som guddommeliggjorde Mussolini aksepterte ikke nødvendigvis den fascistiske ideologi. Mange av

dem som forherliget Mussolini, mannen som var skjebnesendt, landets redningsmann, så på den fascistiske bevegelsen med mistenksomhet. De så motsetningen mellom Mussolinis ærlighet og moderasjon og korrupsjonen og ekstremismen i visse fascistiske kretser. De som handlet uten Il Duces kunnskap var skyld i Italias ulykker, mente de. Samtidig kritiserte de tidligere fascistiske *squadristi* Mussolini for at han inngikk for mange kompromisser, og forrånede bevegelsens prinsipper og program. Mussolini oppnådde det som var mulig å oppnå gjennom religiøs mobilisering basert på tro: Il Duce-kulten. Samtidige beretninger og den påfølgende dom fra historikere identifiserte erobringen av imperiet (mai 1936) som øyeblikket da Mussolini, den store oppfinner av sine egne myter, ble fange av sin egen myte.

Han er ingen militær strateg - har ingen utdanning i dette men vil likevel lede an i krigføringen. Han hadde snakket hele livet om krig, klassekrig i begynnelsen, og så nasjonalistisk krig etter at han ble patriot. Han snakket om 8 millioner bajonetter men moderniserte ikke armeen, han ga heller ikke marinen elektronikken de trengte, og han brukte bare flyvåpenet til stunts og show. (Ascoli i Mussolini 1975). I 1930-årene rustet Italia opp, men opprustningen og de militære eventyrene var i overkant av hva den skjøre italienske økonomien kunne tåle. Dette kom dramatisk til uttrykk da Mussolini i juni 1940 gikk inn i den annen verdenskrig på Tysklands side.

Mussolini mente etter hvert at han ikke trengte å rådføre seg med noen og hørte ikke på andres økende uro, som da han inngikk pakt med Tyskland eller gikk med i andre verdenskrig. I årene 1938/39 forsøkte svigersønnen Ciano gjentatte ganger å overbevise Duce om ikke å samarbeide med tyskerne.

Stålpakten i 1939 var begynnelsen på hans fall. Det kan ha vært riktig å sparke Anthony Eden ved den britiske ambassaden, å behandle Frankrike dårlig, å innføre italiensk selvforsyning og å stenge dørene for utvandring. Men allianse med Hitler var et feilgrep; italienerne hadde aldri vært rasister – de hadde mistillit til tysk herredømme.

Mussolini tok flere og flere gale beslutninger. Mussolinis følgere vender ham etter hvert ryggen. Hans overvurdering av seg selv førte til at han trodde andre ville at han skulle være keiser eller deres gud. Lederen hadde vært løftet til et nivå over staten, over partiet. Selv Mussolinis enstemmige vedtak fra etter

1936, som intervensjon i Spania, Akse-alliansen, invasjonen av Albania og deltagelsen i andre verdenskrig, for ikke å snakke om de katastrofale opplevelsene på krigsmarkene, så ikke ut til å ha noen effekt på Il Duces rolle blant sine hovedtilhengere før i 1943. Dette til tross for økende kollisjon mellom karisma og faktisk svikt. (Kallis 2006, 33).

Man kan ikke konkludere disse betraktninger om dyrkingen av Duce uten å nevne noen av de merkelige motsetningene som eksisterte mellom myte og virkelighet. Propagandaen viste et bilde av en Duce som var i stand til å ta et enormt antall beslutninger med fart, forsikring og full selvstendighet. Dette viser seg å ikke være tilfellet. Mussolini var en mann full av usikkerhet og sterkt betinget av kompleksiteten i apparatet som han hevdet å dominere. Sommeren 1929 var Mussolini på en og samme tid statsminister og leder av åtte departementer: Utenriksdepartementet, innenriks, koloniene, krig, marinen, luftfart, arbeidere og selskaper. Da han falt i juli 1943, var han fortsatt i spissen for fem departementer. Det faktum at han antok så mange oppgaver samtidig gjorde det umulig for ham å utøve effektiv kontroll. Selv var han så opptatt av at alt skal gjennom ham at han mistet oversikten. Han hadde bare begrensede kunnskaper om administrative problemer i sine departementer, og dermed hadde underordnede i departementene den reelle makten. Saker ble stadig sendt til ham for signering. Men selv om han signerte dem, var de ofte motstridende. I tillegg til sine subjektive begrensninger var Duces makt også sterkt betinget av objektive begrensninger. Selv fra et formelt standpunkt lyktes ikke Mussolini i å bli øverste myndighet av regimet. Han var leder for regjeringen, men statsoverhodet var fortsatt kongen, Victor Emmanuel III. 25. juli 1943 ble Mussolini arrestert etter ordre fra kongen og erstattet av en general. (Melograni 1976, 235).

Historien om Mussolinis karisma endte i katastrofe. Mytens tilbakegang og den endelige kollapsen av regimet hvilte på det faktum at i løpet av andre halvdel av 1930-tallet var ingen av de tidligere nevnte stabilitetselementer fortsatt i stand til å handle. For det første endret Mussolini-kulten innhold under påvirkning av nazismen: innføring av rasistiske lover og alliansen med Tyskland var motbydelig for en stor del av opinionen. Propaganda klarte ikke lenger å presentere Mussolini som den eneste store skjebnens mester i verden:

alle så at Hitler og Tyskland begynte å få overtaket. Mussolinis feilgrep begynte dessuten å hope seg opp og kunne ikke holdes skjult. (Melograni 1976).

Undertrykkelse ble mindre effektiv ettersom det ble for mange misfornøyde mennesker til å forfølge, og fordi statsapparatet og politiet selv ønsket å sikre sin egen overlevelse i post-Mussolinis Italia. Til slutt bar ikke en gang partimedlemmene lenger partimerkene på frakkene. Opposisjonen som hadde dannet seg innenfor den herskende eliten av regimet ledet den 25. juli 1943 til at lederen kastes.

Sterk personlig identifisering mellom ledere og følgere fører til lojale, lydige følgere, men det kan hindre dem i å gi feedback eller vise initiativ. De vil kvie seg for å vise uenighet, kritisere planer eller avvike fra dem. De vil ignorere eller rasjonalisere alt som tyder på at planer og politikk foreslått av lederen er urealistisk eller ugjennomførbar. Det er sannsynlig at attribusjon av karisma til lederen vil minke når krisene er overvunnet, eller hvis følgerne blir mer selvsikre og selvstendige. Andre grunner til tap av karisma inkluderer feilslåtte lederbeslutninger, eller svik mot følgerne. Weber så problemet i visjonens oppnåelse. Når målet er nådd og den nye orden skal rutiniseres falmer karismaen. Fra å lede et folk til bevegelse og forandring, må lederen da lede folket til stabilitet. Og dette blir det motsatte av hva føreren har bygget sin autoritet på tidligere. Gudene faller, og den guddommelige blir alminnelig. (Conger og Kanungo 1998). Mussolini blir offer for sin egen suksess.

Dyrkingen av Duce ble borte; den hadde nesten forsvunnet allerede før diktatoren ble skutt og hengt opp etter føttene i *Piazzale Loreto* i Milano.

I virkeligheten hadde Mussolini alltid vært besatt av myten om seg selv som "a man of destiny" (Gentile 1998, 233). Før eller senere overstrekker nesten alle ledere seg selv og ender opp med å undergrave sine saker. Deres større-enn-livet-status gjør dem spesielt utsatt for denne hybristiske skjebne. Mussolini ble skutt og drept, hans ekstravagante drømmer om et imperium smuldret til støv. (Gardner 1995, 262).

Delkonklusjon

Mussolini brant for sin visjon og oppildnet sine medarbeidere og følgere.

Som andre store ledere før ham ble skyggesidene av karismaen tydelig. Hans mål var egoistiske og preget av ønsket om makt. Han hadde en grandios forestilling om sin egen person; han forførte ikke bare folkemassene; han forførte seg selv og ble overbevist om egen guddommelighet. Til slutt så han seg selv som større enn saken selv. I tillegg hadde han svært utilstrekkelig vurdering av ressursene og omgivelsene.

Ingen var mer overbevist om hans hell enn ham selv. Og dette førte til en ensom tilværelse der han ikke stolte på noen og ikke hørte på sine rådgivere. Hans nemesis var Adolf Hitler. I følge Gardner (1995) var Mussolini ikke villig til å bygge opp militær- eller politisk styrke; alliansen med Hitler ble til slutt katastrofal, han ble til slutt avvist av sitt eget folk. Ingen utveksling av råd eller varsler forekom mellom Mussolini og det italienske folk. Vertikale maktrelasjoner definerte samspillet mellom Il Duce og hans undersåtter. Han var avhengig av den absolutte underkastelse av regimets medlemmer.

Han mistenker ikke et øyeblikk at han har noe av ansvaret for den tapte krigen og egen tap av makten. En diktator blir bare fortalt det han selv vil høre. Han viser ingen egen tvil over sin intuisjon når det gjelder militært fremsyn. I 20 år hadde Mussolini vært fange av sin egen selvgodhet og av den grove smigeren fra sine løytnanter. Han utvikler ingen etterfølgere. På sitt enorme kontor i Venezia palasset var det bare en stol – hans. Han sier selv at han hadde aldri en venn, han drepte utrettelig spiren til vennskap med noe menneske. Han hadde skapt alle de forhold som gjør svik uunngåelig. Mussolini var en uproduktiv narsissist.

Konklusjon

Hovedproblemstillingen for oppgaven er: Il Duce Mussolini; hvordan var det mulig å fremstå som enehersker med gudestatus i en periode for så å bli Italias mest forhatte mann?

Benito Mussolini var diktator i Italia fra 1922 til 1943 og fascismens far – den dominerende eneherskeren som førte en totalitær politikk. Han undertrykte nådeløst alle former for uenighet hjemme og var en grådig kolonialist med drømmer om et nytt romerrike. Han var direkte ansvarlig for at mer enn 30 000 etiopiere ble drept i felttoget i Etiopia, i tillegg til at han gjennom alliansen med Adolf Hitler var medskyldig i andre verdenskrigs ugjerninger.

Karismatisk lederskap er velegnet til å forklare første del av hovedproblemstillingen: ”hvordan var det mulig å fremstå som enehersker med gudestatus”. For å oppnå målene plasserte Mussolini seg som en hellig forbindelse som samlet folket – fascismen var religionen som muliggjorde at italienerne oppfylte den nasjonale myten. Det var den allmenne politiske splittelsen i Italia som ga rom for en besluttsom maktspiller, en midtens mann som evnet å snu kappen etter vinden. Gjennom ritualer, myter og symboler forførte han et helt folk – og seg selv. Han var en talekunstner som med teatralisk innlevelse påvirket sine tilhørere i Italia og internasjonalt. Inntil de militære nederlag under andre verdenskrig, bekreftet Mussolinis politiske suksesser, enten ekte eller bare tilsynelatende, hans karismatiske autoritet: de var et bevis på hans storhet, hans geni, hans visjon. (Gentile 1998). Makt forverret hans higen etter storhet. Det tilfredsstilte ikke hans ambisjoner – noe som pinte ham som en fysisk sykdom.

Togene går i rute og de pontinske myrene grøftes, arbeidsledigheten synker og det er tilgang til drikkevann langs de fleste veier. Med suveren likegyldighet til sannheten holdes riket sammen av imaginære nyheter. Den sensasjonelle fortellingen blir verktøyet som styrker regimet. Han forsterket sin påvirkning gjennom sine narrativer. Gjennom bruk av narrativer - der dramaturgien var om dyd og offerrollen - tolket Mussolini sine egne handlinger og presenterte dem til folket. Mussolinis symbolske fortellinger viser hvilke koder Mussolini og regimet benyttet for å bygge opp eget image og til å tolke virkeligheten. Mussolini, med sin lesning av historien og tegning av paralleller, må ha forutsett den personlige fare han var i da han tok makten. Han må ha lest om opposisjonsgruppene som i flere århundrer prøvde å gjenopprette den romerske republikk og drepte den regjerende keiser, om forsøkene på å ta livet av Augustus, like tallrike som på ham selv. (Scott 1932).

Det paradoksale er at han bruker et narrativ som det nesten virker som han ikke kjenner skjebnen til: Romerriket er bygget delvis på drømmen om diktatoren, men med fullendelse av en så sterk rolle faller hele Romerriket. Ingen kan være keiser i Roma – det viser historien. I storheten ligger også kimen til undergangen. En som er så god til manipulering av mening gjennom symboler faller for den samme historien som han selv bruker.

Den brennende ambisiøse og karismatiske vesle mannen forførte ikke bare kvinner på løpende bånd, han forførte det meste av folket, han forførte seg selv og oppnådde nesten gudestatus. 25 juli 1943 uttaler kong Victor Emmanuel III: “Duce” er “the most hated man in Italy.” (Bosworth 2002, 401).

I et land der den lyriske kunsten hersker, og hvor det hellige er omsluttet av glitrende scenarioer, opplever mange italienerne den fascistiske liturgi og teatraliske karakter. Og det som fanger dem i Il Duce er hans talent som tenor og skuespiller. Det som får oss til å smile i dag er de lange setningene uttalt av en mektig stemme fra den høye balkongen i Palazzo Venezia, dialogen med publikum arvet fra D'Annunzios ritualer, formlenes hensikt var å forårsake sjokk, dempede bemerkninger, utfordrende bevegelser, som imidlertid bør plasseres i tid og kontekst.

Mussolini var en personlighet som reflekterte sitt kjønn, sin klasse, religion og nasjon; en tyrann, frosset ned i Dantes nederste helvete. Men Mussolinis historie har en betydning for Italia og Europa – Benito Amilcare Andrea Mussolinis problem var at for all hans higen etter makt, viste han seg å ikke være mer enn en intellektuell fra landsbygda som trodde at hans vilje betydde noe – og som trodde (på linje med andre) at han var en Duce og kunne lede en stat som Italia gjennom en spesiell modernisering. Hans propagandister erklærte at han alltid hadde rett. Men når det gjaldt de viktigste vilkårene for mennesker tok han feil.

Etter at myten hadde kollapset og makten var over kom Mussolini med en siste rettferdiggjøring av katastrofen som hans ambisjoner hadde skapt – han innrømte at han hadde vært en besatt sjel fylt av viljen til makt – “en gift som trenger så dypt at det badet hele min sjel” (Gentile 1998, 233).

But 'tis a common proof,
That lowliness is young ambition's ladder,
Whereto the climber-upward turns his face:
But when he once attains the utmost round,
He then unto the ladder turns his back,
Looks in the clouds, scorning the base degrees,
By which he did ascend.

(William Shakespeare, *Julius Caesar*, Act II, Sc. I)

Referanser

- Anker, Andrew (1996). Il Papa e Il Duce: SixtusV's and Mussolini's Plans for Rome, Capital of the World *Journal of Urban Design*, 1 (2), 165-179.
- Aquarone, A. (1965). *L'organizzazione dello stato totalitario*. Turin: Einaudi. Referert i Musiedlak 2009, 31.
- Berezin, Mabel (1997). *Making the Fascist self: the political culture of interwar Italy*. Ithaca N.Y.; London: Cornell University Press.
- Bjartveit, Steinar og Trond Kjærstad (1996). *Kaos og kosmos - Byggesteiner for individer og organisasjoner*. Oslo: Kolle forlag.
- Bosworth, R. J. B. (1998). *The Italian Dictatorship: Problems and Perspectives in the Interpretation of Mussolini and Fascism*. New York: Oxford University Press.
- Bosworth, R. J. B. (2002). *Mussolini*. London: Arnold.
- Conger, J.A. & Kanungo, R. N (1998). *Charismatic leadership in organizations*. Thousand Oaks: Sage.
- Conger, Jay A., Kanungo, Rabindra N., & Menon, Sanjay T. (1999). Charismatic and transformational leadership in organizations: an insider's perspective on these developing streams of research. *Leadership Quarterly*, 10(2), 145-179.
- Conger, Jay A.; Kanungo, Rabindra N., & Menon, Sanjay T. (2000). Charismatic Leadership and Follower Effects. *Journal of Organizational behavior*, 21(7), 747-767.
- Czarniawska, B. (1997). *Narrating the organization: Dramas of institutional identity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Elliott, W. Y. (1926). Mussolini, Prophet of the Pragmatic Era in Politics. *Political Science Quarterly*, 41(2), 161-192.
- Falasca-Zamponi, Simonetta (1998). Of Storytellers and Master Narratives: Modernity, Memory, and History in Fascist Italy. *Social Science History*, 22(4), 415-444.
- Falasca-Zamponi, Simonetta (1992). The Aesthetics of Politics: Symbol, Power and Narrative in Mussolini's Fascist Italy. In Mike Featherstone (Ed.), *Theory, Culture & Society* (Vol. 9, pp. 75-91). London, Newbury Park and New Dehli: SAGE Publications.
- Fogu, Claudio (1997). Il Duce taumaturgo: Modernist Rethorics in Fascist Representations of History. *Representations* (57), 24-51.
- Gardner, H. (1995). *Leading minds. An anatomy of leadership*. New York: Basic Books.
- Gentile, Emilio (1998). Mussolini's charisma. *Modern Italy*, 3(2), 219-235.
- Glad, Betty (2002). Why Tyrants Go Too Far: Malignant Narcissism and Absolute Power. *Political Psychology* 23(1), 1-2.

- Giardina, Andrea (2008). The fascist myth of romanity. *Estudos Avancados*, 22 (62), 55-76
- Hägg, Göran (2009). *Mussolini - en studie i makt*. Oslo: Spartacus.
- Kallis, Aristotle A. (2006). Fascism, 'Charisma' and 'Charismatisation': Weber's Model of 'Charismatic Domination' and Interwar European Fascism. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 7(2), 25-43.
- Krogh, T. m.fl. (2000). *Historie, forståelse og fortolkning. Innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter* (3. utg). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Linsenmayer, William S. (1981). Italian Peace Feelers before the Fall of Mussolini. *Journal of Contemporary history*, 16(4), 649-662.
- Ludwig, Emil (1932). *Colloqui con Mussolini*. Milano: Garzanti. Referert i Falasca-Zamponi, Simonetta (1992), 82.
- Lundby, Geir (1998). *Historier og terapi - Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier.*: Tano Aschehoug.
- Maccoby, Michael (2004). Narcissistic Leaders - The Incredible Pros, the Inevitable Cons. *Harvard Business Review*, 82(1), 92-101.
- Machiavelli, N. (2003). *Fyrsten*. Oslo, Cappelen.
- Machiavelli, N. (2004). *Discorsi*. Oslo: Cappelen.
- Megara, Gaudens (1938). *Mussolini in the making*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Melograni, Piero (1976). The Cult of the Duce in Mussolini's Italy. *Journal of Contemporary History*, 11(4, Special Issue: Theories of Fascism), 221-237.
- Milza, P. (1999). *Mussolini*. Paris: Fayard. Referert i Musiedlak 2009, 31.
- Musiedlak, Didier (2009). Mussolini, charisma and decision-making. *Potrugese Journal of Social Science*, 8(1), 31-41.
- Mussolini, Benito (1930). *Min krigsdagbok*. Oslo: Aschehoug.
- Mussolini, Benito (1942). *Jeg snakker med Bruno*. Oslo: Stenersen.
- Mussolini, Benito (1951-63). *Opera Omnia*, 36 vols. Firenze: La Fenice. Referert i Falasca-Zamponi, Simonetta (1992) og i Giardina 2008
- Mussolini, Benito (1975). *The fall of Mussolini: his own story*. Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Mussolini, Benito, & Child, Richard Washburn (1970). *My autobiography*. Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Nietzsche, F. (1998). *Slik talte Zarathustra*. Oslo: Bokklubben Dagens Bøker.
- Pinto, Antonio Costa and Stein Uglevik Larsen, (2006). Conclusion: Fascism, Dictators and Charisma. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 7(2), 251-257.
- Scott, Kenneth (1932). Mussolini and the Roman Empire. *The Classical Journal*, 27(9), 645-657.

- Shakespeare, W. (1600-01). *Julius Caesar*. (Lest: 15.4.2010, <http://www.online-literature.com/shakespeare/>)
- Stewart, William Kilborne (1928). The Mentor of Mussolini. *The American Political Science Review*, 22(4), 843-869.
- Volkan, V. D. (1980). *Narcissistic personality disorder*. In J. O. Cavenor & H. K. Brodie (Eds.), *Critical problems in psychiatry*. Philadelphia: Lippincott. Referert i Glad 2002, 25
- Weick, K.E. (1995). *Sensemaking in organizations*. Thousand Oaks: Sage.
- Whittam, John (2001). Fascism and Anti-fascism in Italy: History, Memory and Culture. *Journal of Contemporary History*, 36(1), 163-171.
- Wolfson, Robert, & Mussolini, Benito (1984). *Benito Mussolini and Fascist Italy*. London: Edward Arnold.
- Wolin, Richard (2004). *The seduction of unreason: the intellectual romance with fascism: from Nietzsche to postmodernism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Yukl, Gary (1999). An evolution of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. *Leadership Quarterly*, 10(4), 285-305.